



## TAHKİMİN RUS VE TÜRK HUKUK SİSTEMLERİNDE HÂKİMLER VE HAKEMLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Nazım AKSOY\*

### Öz

Tahkim ile kastedilen, anlaşma taraflarının aralarında doğabilecek ihtilafların hâkim yerine hakemle çözme yöntemidir. Eski çağlarda da görülen tahkim aslında arabuluculuk vasfını taşımaktaydı. Türk hukuk tarihinde modern anlamdaki tahkim, ilk defa Osmanlı hukuk sisteminde görülmüştü. Dünya’da ise 1958 tarihli New York Konvansiyonu ile uluslararası platformda görülen modern anlamdaki tahkim birçok ülke tarafından benimsenmiştir. Bu ülkeler arasında Rusya ve Türkiye çekinceler ileri sürerek Konvansiyonu benimsemiştir. Ülkemizin coğrafi, siyasi ve ekonomik anlamında stratejik öneme sahip konumda olan Rusya ile ilişkiler sürekli gelişmektedir. Bu bağlamda hukuki bağlarının da geliştirilmesi amacıyla her iki ülkenin tahkim konusunda işbirliği anlaşmasının imzalanması ile her iki ülke ekonomisine katkılar sağlanabilecektir.

### Anahtar Kelimeler

Tahkim Kurumu • Hâkimlik • Hakemlik • KOBİ • Rusya

\* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye | Asst. Prof., Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Commercial Law, Burdur, Turkey.

✉ naksoy@mehmetakif.edu.tr • ORCID 0000-0002-1835-7476

📖 **Atıf Şekli** | Cite As: AKSOY Nazım, “Tahkimin Rus ve Türk Hukuk Sistemlerinde Hâkimler ve Hakemler Açısından Karşılaştırılması”, *SÜHFD.*, C. 28, S. 2, 2020, s. 389-425.

📖 **İntihal** | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

## COMPARISON OF THE ARBITRATION IN TERMS OF JUDGES AND ARBITRATORS IN RUSSIAN AND TURKISH LAW SYSTEMS

### Abstract

Arbitration is a method of refers to the arbitrator instead of the judge in settling disputes that may arise between the parties of the agreement. The arbitration, which had seen in ancient times, was a mediatorship. In the history of Turkish law, modern arbitration the first time had seen in the Ottoman legal system. In the world, with the New York Convention of 1958, modern arbitration has seen on the international platform and has been adopted by many countries. Among these countries, Russia and Turkey adopted the convention with reservations. Relations with Russia have strategic importance in the geographical, political and economic sense of our country, are constantly developing. In this context, the signing of both countries' cooperation agreements on arbitration to improve their legal ties can contribute to the national economy.

### Key Words

Arbitration Institution • Judgeship/Judicature • Arbitration • SME • Russia

### GİRİŞ

Rusya Federasyonu coğrafi yapısı itibarı ile dünyanın en büyük ülkesi olup, zengin yer altı kaynaklarına ve tarım alanlarının sahiptir. Bu zenginliklerin sayesinde ülkenin çeşitli sanayi kollarının gelişmesinin yanı sıra, tarımsal ve hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması anlamında da ilerlediğini görmek mümkündür. Türkiye'nin stratejik komşusu olması sebebi ile de tarih boyunca ülke çıkarları doğrultusunda Rusya ile birçok alanda devletlerarası ilişkileri olmuştur. Son günlerde Rusya Federasyonu (Rusya) ile Türkiye Cumhuriyeti (Türkiye) arasında ticari ilişkilerin yanı sıra, kültürel, siyasi ve askeri ilişkilerin de geliştiğine şahit olmaktayız. Eski çağlara kadar uzanan bu komşuluk ilişkisinin sağlam temellere dayanması, günümüzde karşılığının her iki milletçe alındığını göstermektedir.

Dünya çapında birçok ülkenin komşuluk ve sair sebepler gereği çeşitli birliktelikler ve oluşumlar içerisine girdikleri görülmektedir. Bu birlikteliklere; Avrupa Birliği (AB) gibi sosyo-ekonomik amaçlarla, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (KAAÖ)<sup>1</sup> gibi savunma amacıyla, Bağımsız

<sup>1</sup> <https://tr.wikipedia.org/wiki/NATO> Erişim 09.03.2020.

Devletler Topluluğu (BDT) gibi tarihi, kültürel ve ekonomik amaçlarla yapılan oluşumlar örnek olarak verilebilir. Hukuki amaçlarla da bu birliklerin ikili ve/veya çok taraflı anlaşmalarla sağlandığı söylenebilir. 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1958 tarihli New York Konvansiyonu hukuki ve ekonomik amaçlarla bir birlikteliğin oluşumuna örnek verebilir. Zira söz konusu Konvansiyonu'nun ilk maddesinde, bu Konvansiyonu'nun gerçek veya tüzel kişiler arasında doğan uyuşmazlıklarda, tanınması ve tenfizi istenen devletten başka bir devlet toprağında verilen hakem kararlarının tanınmasına ve tenfizine uygulanacağı belirtilerek, bu Konvansiyon'a üye olacak ülkelerin hakem kararlarının her bir ülkede geçerli olması amaçlanmıştır.

Türkiye söz konusu Konvansiyon'a çekinceler ileri sürerek üye olmuştur. Rusya ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra SSCB'nin akdettiği tüm sözleşmelere halef sıfatına sahip olmasından dolayı Konvansiyona üye olarak kabulü ile birlikte, asıl anlamda Rusya Federasyonu ileriki tarihlerde bu Konvansiyona üye devletler listesinde nitelendirilebilmesi için ayrıca hiçbir adım atılmamıştır. Dolayısı ile Türkiye ve Rusya'nın kendi arasındaki ilişkilerinde New York Konvansiyonu'nun çok fazla etkili olacağı kanaatinde değiliz. Rus mahkemeleri ancak New York Konvansiyonu'nun karşılıklılık ve uluslararası nezaket ilkelerine atıfla yabancı kararları aktif olarak uygulamaktadırlar. Türkiye ile Rusya arasında ise bu yönde yürürlükte olan bir karşılıklılık anlaşması söz konusu değil<sup>2</sup>. Türk ve Rus iş dünyasının kendi iç dinamikleri dikkate alındığında her iki ülkenin aralarında hukuki bağların

<sup>2</sup> Bununla birlikte, Rusya Federasyonu tarafından 2 Temmuz 2019'da Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı'nın 22'nci Diplomatik oturumu sona ermesinin ardından birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Şöyle ki, Rus hükümeti heyetinin başkanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Rusya Federasyonu Temsilcisi Rusya Federasyonu Adalet Bakanı Yardımcısı Mikhail Galperin, Sivil ya da Ticari Konularda Yabancı Yargıların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme'nin kabul edilen Oturumun nihai metnini imzalamıştır. Sözleşmenin imzalanmasının temel amacının, hukuki ve ticari konularda mahkeme kararlarının sınır ötesi uygulanması için öngörülebilir ve etkili bir rejim oluşturma isteği idi. Zira yabancı ülkelerdeki ulusal mahkemelerin kararlarını uygulayacak evrensel bir uluslararası anlaşmanın olmaması, yabancı unsurlu ihtilafların çözümü için bir mekanizma olarak devletin yargısına olan güveni olumsuz etkilemekteydi. Kabul edilen Sözleşme ile bu boşluğunun doldurması amaçlanmıştır. Bkz. <https://minjust.ru/ru/novosti/prinyata-konvenciya-o-priznanii-i-privedenii-v-ispolnenie-inostrannyh-sudebnyh-resheniy-po> Erişim 14.02.2020.

oluşturulması gerekliliği düşünülebilir. Bu bağlamda ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda Rusya'nın SSCB'den ayrıldığı yıllarda Türkiye ile imzalamış oldukları anlaşmaların tekrar gözden geçirilerek güncellenmesi ve etkinliğinin günümüz şartlarına göre uyarlanması gerektiği inandırıcıdır<sup>3</sup>.

Çalışma, Rusya ile Türkiye arasında oluşturulabilecek tahkim kurumu hakkında araştırmadan ibarettir. Tahkim kurumu, önemine binaen, her iki ülkenin hukuk tarihi açısından ele alınarak, tahkim kurumundaki ihtilafı çözen yetkilendirilmiş hakemlerin devletin yargı organları mensupları olan hâkimler açısından değerlendirilmesi çalışmanın amaçları arasındadır. Bu kıyaslamaların yapılma nedenleri arasında devletin yargı organlarında ihtilafların çözülmesi anayasal bir zorunluluk olması kuralının istisnasının meşru sebeplere dayandırılmasını gerekçelendirmektedir. Şöyle ki, tahkimde, devletin yargı sistemi dışında, hatta hukuk eğitimi dahi almamış, hâkimlik şartlarını taşımayan bireylerden ihtilaf taraflarının özgür iradeleri ile seçilen hakemlerce çözülmesi imkânının anayasal ilkelere ters düşmeyeceği gerçeğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda hâkimlikle hakemlik arasındaki terminolojik farklarla her iki ülkede hâkimlik meslekleri ile hakemlik kıstasları arasındaki farklara değinilecektir. Çalışmada ayrıca her iki ülkede mevcut tahkim mevzuatları incelenecek ve ikili ilişkiler kapsamında değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgularla nelerin yapılabileceği konusunda önerilere değinilecektir.

<sup>3</sup> Türkiye ile Rusya arasında imzalanan anlaşmalara örnek olarak Ankara'da 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki hukuki, ticari ve cezai konularda adli yardımlaşma anlaşması 2002 yılında yürürlükten kalkması gösterilebilir. 1 Aralık 2014 tarihinde ise Ankara'da imzalanan cezai konularda karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi anlaşmasının da 2017 yılında yürürlüğe girmesi yeterli görülmemeli. Zira bu anlaşmada yargı kararlarının tanınması veya tenfizine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bu gelişme ülkelerimiz arasında hukuk alanında olumlu adımın bir göstergesi olmakla birlikte yeterli görülmemelidir. Anlaşma için bkz. 08.03.2017 tarih ve 30001 sayılı RG.; Bunun gibi Rusya Ticaret ve Sanayi Odası ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği arasında 10 Kasım 1992'de İstanbul'da ilk işbirliği anlaşması imzalanan ve daha sonra 12 Ocak 2005'te Moskova'daki yasal çerçeveyi güncellemek için Rus-Türk iş forumu sırasında odalar arasında imzalanan yeni bir işbirliği anlaşmasının da güncellenmesi gerekmektedir. Bkz. aşağıda s. 416 vd.

## I. Kavramsal Yaklaşım

Açıklamalara geçmeden önce tahkim ile ilgili benzerlik arz eden hakem, hâkim ve hakîm kavramlarına değinmek gerekir. Arapça asıllı olan bu kavramlar bünyesinde yargılamayı barındırdığı yönünde bir algı oluştursa da teknik olarak her biri farklı anlamları taşımaktadır. Hemen ifade etmek gerekir ki, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, tahkim için belirlenen hakemler, hâkim değildir. Zira hâkimler, bir meslek olarak bağımsız mahkemelerce yargı faaliyetini devlet adına yürüten kişilerdir. Oysa hakemler, devlet tarafından hâkimlik mesleğini icra eden kimseler değildir. Hakemlik, az önce belirtildiği üzere Arapça asıllı bir kelime olup, bu görevi İslam dininin yayılma sürecinde peygamberliğinin ilk dönemlerinde Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından yerine getirilen bir görevdi<sup>4</sup>. Çeşitli kıstaslara göre söz konusu kelimelerin anlamları aşağıdaki şekilde verilmiştir. Buna göre:

Yabancı dil açısından sözlük anlamlarına göre<sup>5</sup>:

- Tahkim kavramı- “*Appointment of somebody as an arbitrator*”;
- Hakem kavramı- “*Arbitrator*”;
- Hâkim- “*Judge*”;
- Hakîm- “*Dominant*” anlamlarını taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu’na göre<sup>6</sup>:

- Tahkim- “*Anlaşmazlıkların hakem yoluyla çözülmesi yöntemi*”;
- Hakem- “*Tarafların aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için yetkili olarak seçtikleri ve üzerinde anlaşmışları kişi, yargıcı*”;
- Hâkim- “*Yargıç*”:

<sup>4</sup> İslam hukukunda tahkim ve adil muhakeme konularında geniş bilgi için bkz. OR-TAYLI, İlber: “Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, AÜSBFD., C. 30, 1975, s. 117; BALCI, Muharrem: İhtilâfların Çözüm Yolları ve Tahkim, Danışman Yayınları, B. 1, İstanbul 1999, s. 72 vd.; BOZATAY, Şeniz Anbarlı/DEMİR, Konur Alp: “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 6, S. 10, Haziran 2014, s. 75. Ayrıca Rusya’da İslam dinindeki temel felsefe ve Hz. Muhammed konusunda bakış açıları ile ilgili geniş bilgi için bkz. ŞEMŞEK, Vesile: “Petersburg Üniversitesi’nin Yetiştirdiği Oryantalistler Yağmalanmış Miras - Elyazma Eserler”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, S. 44, Aralık 2019, s. 117 vd. (Petersburg Üniversitesi).

<sup>5</sup> <https://tureng.com> Erişim: 29.12.2019.

<sup>6</sup> <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 29.12.2019.

- Hakîm- “Her şeyi bilen (Tanrı)”.

Dini terminoloji açısından<sup>7</sup>:

- Tahkîm- “Aralarında hukukî ihtilâf bulunan kişilerin bu ihtilâfı çözüme bağlaması için üçüncü kişiyi hakem tayin etmesi anlamında fıkıh terimi”;
- Hakem- “Bir uyuşmazlığı çözmek için taraflarca tayin edilen kimse”;
- Hâkim- “Hukukî hükümlerin koyucusu ve kaynağı anlamında fıkıh usulü terimi”;
- Hakîm- “Allah’ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri”.

Hukuk terminolojisi açısından bakıldığında, yukarıda verilen kavramsal açıklamaların örtüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, açıklamalardan görüleceği üzere, hakem, taraflarca tayin edilen ve bir uyuşmazlığı çözmek için belirlen kimsedir. Dolayısıyla her ne kadar bir ihtilâfın çözümü için denilse de hakem, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanan resmi yetkili memur sıfatında görev yapan hâkim değildir. Tahkim, hukuk anlamında Türk Dil Kurumu’nun tanımıyla benzer olduğunu söylenebilir. Zira doktrinde tahkim, usul yöntemi veya diğer bir ifade ile usulî bir süreç olarak ifade edilmiştir<sup>8</sup>. Kanunda ise tahkim anlaşması, bir sözleşme çeşidi olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) “Tahkim sözleşmesinin tanımı ve şekli” başlıklı 412’nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre: “Tahkim sözleşmesi, tarafların, sözleşme veya sözleşme dışı bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tamamı veya bir kısmının çözümünün hakem veya hakem kuruluna bırakılması hususunda yaptıkları anlaşmadır.”(HMK m. 412/1).

## II. Rus Hukuk Tarihinde Tahkimin Gelişimi

Tahkim kurumunun Rus dilindeki kelime anlamı “арбитраж” (arbitraj) veya “третейский суд” (treteyskiy sud) olarak tercüme edilmektedir. Bu kelimelerden “арбитраж”, İngiliz dilindeki “arbitration”

<sup>7</sup> <https://islamansiklopedisi.org.tr/> Erişim: 29.12.2019.

<sup>8</sup> Bkz. NOMER, Ergin/ EKŞİ, Nuray/ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: Milletlerarası Tahkim Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2016, s. 1 vd.; YILMAZ, Ejder/ ARSLAN, Ramazan/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 785 vd.; KALPSÜZ, Turgut: Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, 37 vd.; ÖZBAY, İbrahim/ KORUCU, Yavuz: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde TAHKİM (HMK m. 407 - 444), Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 3 vd.

kelimesinden alınmakla birlikte, “третейский суд” Rus dilinde “тпу” yani “üç” kelimesinden gelmektedir. Zira buradaki “üç”ün anlamı, üçüncü taraf mahkemesince, hakem veya hakem heyeti ( tarafların kendi kendini yargılamasının aksine) ve ayrıca özel kişilerin (bir devlet mahkemesinin aksine) oluşturdukları heyetçe yargılanmasıdır<sup>9</sup>.

Rusya için tahkim kurumu batıdan alınmayarak daha 14’üncü y.y.’da dönemin Rus prenslerinin (Русские Князи) tahkim anlaşmasıyla ile hakemler karşısında yargılandığına ilişkin belgelerin arşivlerde yer aldığı ileri sürülmüştür<sup>10</sup>. NİKOLYUKİN’e göre, sivil hukukunun yanı sıra 16. y.y.’da Rusya’da ceza hukukunun belli başlı dallarında dahi tahkime gidildiği görülmüştür. Bu tahkimde hakemler için herhangi bir standart belirlenmemiştir. Tüm Rusya’daki büyükşehirlerde sözleşme tarafları, Hıristiyan Rus prensleri ile Rusya’da eski bir aristokrasinin bir üyesi, bir prens yanında zengin yerli arsa maliklerini hakem olarak seçilebilirlerdi. Yabancılar ve diğer dine mensup olan kişiler zengin iş adamları olsa bile kesinlikle hakem olarak seçilemezlerdi<sup>11</sup>.

<sup>9</sup> Sözlük anlamı için bkz. ГЕССЕН, Иосиф: Третейский суд в гражданском процессе // Энциклопедический словарь (Hukuk Usulünde Tahkim Mahkemesi // Ansiklopedik Sözlük). С. XXXIIIА (66), Ф. А. Брокгауз — И. А. Ефрон Yayınları, Sankt Petersburg 1901, s. 772.

<sup>10</sup> Eserde, Büyük Prens John Vasilyevich’in kardeşi Prens Yuri Ivanovich ile 1531 tarihli tahkim sözleşmesi örnek olarak verilmiştir. Bu yönde detaylı bilgi için bkz. ВАЛЕТОВА, Ксения: Третейское Разбирательство Как Альтернативная Форма Защиты Гражданских Прав и Охраняемых Законом Интересов (Sivil Hakların ve Kanuni Çıkarların Korunmasına Alternatif Bir Çözüm Yolu Olarak Tahkim), Tumen Devlet Üniversitesi Yayınları, Nijnevartovsk 2016, s. 8; ЗАЙЦЕВ, Алексей: “История развития третейских судов и третейского судопроизводства в России до 1917 г.” (1917 Yılına Kadar Rusya’da Tahkim Mahkemelerinin ve Tahkim İşlemlerinin Gelişim Tarihi), Вестник гражданского процесса (Hukuk Muhakemeleri Usulü Bülteni), S. 2, 2012, s. 89 vd.

<sup>11</sup> Bkz. НИКОЛЮКИН, Станислав: Правовые технологии посредничества (медиации) в Российской Федерации: научнопрактическое пособие. (Rusya’daki Hukuki Aracılık (Arabuluculuk) Teknolojileri: Bilimsel Uygulama Klavuzu) Юстициформ Yayınları, Moskova 2013, s. 240. Oysa yabancı dedikleri Hristiyanlık dışındaki din mensupları, yani İslamiyet’te esas olan insan ve medeniyete dayalı yaklaşımdır. Zira, İslam medeniyetinin temel amacı arasında insanların inanç, can, mal, nesil ve akıl gibi temel değerlerini koruyarak, tüm insanların haklarını korumaktadır. Bu yönde bkz. ŞEMŞEK, Vesile: İslam Medeniyetinin Temelleri ve Tarihi Gelişim Süreci, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Mart 2020, S. 45, s. 284 vd. (İslam Medeniyetinin Temelleri).

SHERSHENEVICH'e göre: "*hakemlerin özel statüleri zamanla tamamen resmi görevliler olarak değişmektedir, çünkü otorite onları gerçek hakimler olarak benimsiyor ve destekliyor*"<sup>12</sup>. Belirtmek gerekir ki, 14-16'ncı y.y.'de hakem ve hâkim çatışmasında, bir ihtilafın çözme önceliğinin devletin hâkimlerinden ziyade hakemler aracılığı ile çözülmesine daha fazla önem verilmektedir. Zira hakemle çözüm yolu halk arasında daha yaygındı ve halk tarafından devlet mahkemelerine başvurmaktan daha çok benimsenmişti<sup>13</sup>. Devlet yargı sisteminin rahatlatılmasını sağlayacak etkili bir uyuşmazlık çözüm mekanizmasının ve tahkim işlemlerinin en uygun yasal düzenlemelerinin araştırılması süreci, tahkim ile ilgili yargısal işlemlerini düzenleyen iç mevzuatın oluşturulması dönemi boyunca Rusya'da her zaman aktif olarak gerçekleştirilmiştir<sup>14</sup>.

Rus hukuk tarihinde modern anlamdaki tahkim sürecinin resmi başlangıcı İmparator I'inci Nikolay'ın 15 Nisan 1831 tarihli "Rus İmparatorluğu Tahkim Hakkında Kararname"si ile olmuştur. Söz konusu düzenleme vatandaşlar arasında tahkimle çözümü öngören Fransız mevzuatından etkilendiği ileri sürülmüştür. Söz konusu Kararname 1833 yılında Rus İmparatorluğu döneminin mevzuatının tam anlamıyla bir parçası olarak benimsenmekte ve 1842 ve 1857 bazı değişikliğe uğramaktadır. XX'nci y.y.'nin ikinci yarısında 19 Şubat 1861 yılında İmparator II'nci Aleksandr tarafından "Sulh Aracılarının Birimine Tabi Uyuşmazlıkların Uzlaştırılma ve Tahkim Yoluyla Sona Erdirme Usulü Hakkında Kurallar" çıkarılarak yürürlüğe konmuştur<sup>15</sup>.

<sup>12</sup> Orijinal metni: "*положение, чисто частное, третейских судей с течением времени официальным, потому что власть признает в них настоящих судей и оказывает им свое содействие*" Bkz. ШЕРШЕНЕВИЧ, Габриэль: Курс торгового права: Торговый процесс/ Конкурсный процесс (Ticaret Hukuku Dersi: Ticaret Süreci / Rekabet Süreci), Бр. Башмаковых yayınları, С. 4, Moskova 1912, s. 4.

<sup>13</sup> Bu yönde ve Rusya'nın 14-16 y.y. ile devamında tahkimle ilgili genişlemeler hakkında geniş bilgi için bkz. ВАЛЕТОВА, s. 11.

<sup>14</sup> МОРДОВЦЕВ, Андрей/ АГАФОНОВА, Татьяна: Медиация в Истории Российской Государственности: Юридикоконфликтологический Аспект// История Государства и Права (Rus Devletçilik Tarihinde Arabuluculuk: Yasal Çatışma Yönu/ Devlet ve Hukuk Tarihi), Федеральный Научно-Правовой Журнал (Federal Hukuk Bilimi Dergisi), S. 24, Moskova 2013, s. 29 vd.

<sup>15</sup> Görüş için bkz. ВАЛЕТОВА, s. 13.



SSCB 1958 tarihli New York Konvansiyonu'na 29 Aralık 1958 tarihinde taraf olmuş ve 10 Ağustos 1960 tarihinde SSCB Yüksek Şurası tarafından bu Anlaşma onaylanmıştır. Rusya Hükümeti'nin 27.09.1994 tarih ve 1107 sayılı Kararı ile de SSCB'nin tüm hak ve yükümlülüklerinin devralındığı açıklandığından Rusya hukuken SSCB'nin halefi olarak New York Konvansiyonu üyeliğini dolaylı olarak devam ettirmektedir<sup>16</sup>.

### III. Türk Hukuk Tarihinde Tahkimin Gelişimi

Hakemler aracılığı ile ihtilafların çözümünü öngören tahkim kurumuna benzer bir çözüm mekanizması Türk hukuk tarihinde başta Osmanlı döneminde Tanzimat öncesinde görülmüştür. Ancak söz konusu dönemde ihtilaf durumlarında günümüz anlamındaki tahkimden ziyade, taraflarca başvurulmuş hakemler/kadılar aracılığı ile uzlaştırma şeklinde bulunan orta yoldaki çözümlerin yine mahkeme tarafından kayıt altına alınması gerekirdi. Günümüzdeki tahkim kurumu ile ilgili ilk düzenleme Tanzimat döneminde kanunlaştırma hareketi ile mevzu hukuk haline getirilen kurullarla Fransız Ticaret Kanunu'nun tercümesi sonucunda Osmanlı hukuk sisteminde görülmeye başlamıştır. Söz konusu düzenleme 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret'ti. Adı geçen Kanun'un 40-52'nci maddelerinde taraflar arasında ticari ilişkilerden doğan ihtilafların hakem tarafından çözümlenmesi mecburi kılınarak bir nevi "Mecbûri Tahkim" söz konusu olmuştu<sup>17</sup>. Daha sonra, 1861 tarihli "Ticaret Usulü Muhakemesine Ait Nizamname" ile taraflar arasındaki ihtilâflarda hakemler tarafından ihtilafın sonucunda alınacak raporun mahkeme heyetine onaylanmasına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Buna göre raporlar onaylanması için mahkemeye sunacaklardır. Mahkemeler de bu raporları kabul veya reddedebileceklerdir. Bununla birlikte aynı dönemde 1864 tarihli Ticaret-i Bahriye Kanunu ile deniz sigortası sözleşmelerinde de zorunlu tahkim getirilmiştir<sup>18</sup>.

Bunların yanı sıra, Türk Medenî Kanunu'nun temelini oluşturan ve kısımlara ayrılarak 1877 yılları arasında yürürlüğe girmeye başlayan

<sup>16</sup> Постановление Правительства РФ от 27.09.1994 N 1107 "Об урегулировании коммерческой задолженности бывшего СССР перед иностранными кредиторами".

<sup>17</sup> Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. BALCI, s. 87-88.

<sup>18</sup> BALCI, s. 88.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye’de (Mecelle) modern tahkim ilk defa tanımlanmıştır. Hüküm sadeleştirilmiş haliyle şu şekilde yer almaktadır: “*Tahkim, hasım olan iki tarafın, ihtilâflarının halli için kendi rızaları ile üçüncü bir kişiyi hüküm vermek üzere tayin etmelerinden ibarettir.*” (MAA m. 1790)<sup>19</sup>. Mecelle’de ayrıca tahkimin belirli bir zamanaşımıyla sınırlandırıldığı da görülmektedir. Şöyle ki, Mecelle’nin 1846’ncı maddesinde “*Tahkim bir vakit ile takyid olundukta ol vaktin müruru ile zail olur*” hükmü yer almıştır. Buradan hareketle tahkimin belirlenen zaman süresince sonuçlandırılmaması halinde zamanaşımına uğrayacağı ve artık yeniden hakem tayini veya tahkim anlaşmasının gerektiği savunulmuştur<sup>20</sup>.

Mecelle’den sonra Türk hukukunda Tahkim 1879 tarihli Hukuk Usulü Muhakemeleri Muvakkat Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bu Kanun’da Tahkim hükümleri Mecelle ile benzerlik arz etse de, yenilik olarak, taraflarca seçilen hakemlerin vermiş oldukları hükümde birlik olmadığı durumda üçüncü bir hakem tayini zorunlu kılınmıştır. Bu hükme göre, taraflar üçüncü hakemde anlaşamadıkları durumda bu üçüncü hakemi ancak mahkemeler seçebilirdi. Dolayısıyla denilebilir ki, öncelikle hakemlerin hükümde birliği zorunlu kılınmıştır, çünkü aksi takdirde tahkim geçersiz olacaktı. Bu düzenleme ile tahkimin mutlaka sonuçlandırılması gerekliliği önemli gelişme olarak nitelendirilmiştir<sup>21</sup>.

Bunun yanı sıra, Türk hukukunda tahkim 1917 yılında Aile Hukuku Kararnamesi’nde görülmüştür. Geçici olarak çıkarılan söz konusu Kararname’nin 130’ncü maddesi ile, karı-koca arasında çıkacak ihtilâflarda karı kocadan birinin, aralarındaki ihtilâfın çözümü konusunda hâkime başvurduğunda, hâkim, tarafların ailelerinden bu da mümkün olmazsa dışarıdan seçeceği hakemlerden aile meclisini oluşturur ve bu meclisin kararlarına göre ihtilafı çözer. Hakemlerin verdiği kararlar kesin-dir<sup>22</sup>.

<sup>19</sup> BERKİ, Ali Himmet: Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye), B. 3, Hikmet Yayınları, İstanbul 1982, s. 406.

<sup>20</sup> Bu yönde görüş ve Tahkim’in Mecelle’deki diğer hükümlerinin yorumu için bkz. BALCI, s. 91 vd.

<sup>21</sup> BALCI, s. 95.

<sup>22</sup> Söz konusu Kararname çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu yönde bkz. YAZICI, Abdurrahman: “Osmanlı Hukûk-I Âile Kararnâmesi (1917) ve Sadreddin Efendi’nin

Bu gelişmelerin ardından Türk hukuk tarihinde “resepsiyon” süreci yaşanmıştır. Osmanlı devlet adamları üzerlerinde, başta Fransız Hukuku olmak üzere Batı Hukuk Sistemlerinde yer alan kanunların aynen aktarmak suretiyle İslam hukuku temelli Osmanlı hukukunun değiştirilmesi yönünde baskıların görüldüğü ileri sürülmüştür<sup>23</sup>. Bu sürecin, Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında Millî ve İslâmî kimliğin korunması prensibinin devam edildiği ve 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu)’na da yansıtıldığı ileri sürülmüştür<sup>24</sup>.

Günümüz Türk hukuk sisteminde, uygulanan modern tahkim kurumu ile ilgili hükümler, aşağıda da görüleceği üzere<sup>25</sup>, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK), 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda (MTK), 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’da (MÖHUK) yer almaktadır. Bununla birlikte, 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1958 tarihli New York Anlaşması (1958 tarihli New York Konvansiyonu) Türkiye’de 1991 yılında onaylanmıştır<sup>26</sup>. Bu Konvansiyon’un yanı sıra, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu’nun çalışmaları sonucu milletlerarası ticari ilişkilerden doğan ihtilafların tahkim yolu ile

---

Eleştirileri”, Ekev Akademi Dergisi, S. 62, Bahar 2015, s. 573; <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> Erişim: 31.12.2019; BALCI, s. 95-96.

<sup>23</sup> Bu yönde geniş bilgi ve resepsiyon tanımı için bkz. BOZKURT, Gülnihâl: Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci (1839-1939), Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1996, s. 5 ve 153; Âli Paşa ve onun önderliğindeki Batıcı Osmanlı Aydınları’nın Fransız Medenî Kanunu’nun (Code Sivil) iktibas edilmesi fikrine karşı Ahmet Cevdet Paşa’nın İslam hukukundan ayrılmaması yönündeki mücadelesi konusunda geniş bilgi için bkz. MARDİN, Ebul’ula: Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 88 vd.

<sup>24</sup> Bu yönde bkz. MARDİN, s. 49; BALCI, s. 100.

<sup>25</sup> Bkz. aşa. s. 412 vd.

<sup>26</sup> New York Konvansiyonu, hakem kararlarının verilmesinden sonraki aşama olan hakem kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin bir konvansiyon olduğu ileri sürülmüştür. Bu yönde bkz. TUNCAY, Ahmet: “Türk Hukuk Sisteminde Tahkim Mevzuatı”, Uluslararası Hukuk, International Conference on Eurasian Economies Dergisi, Session 2D: Uluslararası Hukuk, 2013, s. 882 (879-884); Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (Resmî Gazete ile yayımı: 21.5.1991, Sayı: 20877) Kanun No. 3731, Kabul Tarihi: 8.5.1991 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20877.pdf> Erişim: 01.01.2020.

çözümünü sağlamak amacıyla hazırlanan 25 Nisan 1961 tarihli Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin Avrupa – Cenevre Sözleşmesi Türkiye tarafından 08.05.1991 tarih ve 3730 sayılı Kanun’la onaylanmıştır. Ayrıca, Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkındaki Konvansiyon 14 Ekim 1966 yılında yürürlüğe girmiş ICSID (Washington) Sözleşmesi (International Center for the Settlement of Investment Disputes) Türkiye tarafından 27.05.1988 tarih 3460 sayılı Kanun’la onaylanmıştır. Bunun yanı sıra, tahkimle çözüm yolunun benimsendiği diğer bir anlaşma daha vardır. Buna göre, Avrupa Enerji Şartı Deklarasyonu’nun amaçları ve prensipleri uyarınca, enerji alanında uzun dönemli işbirliğinin teşvik edilmesi için hukuki bir çerçevenin tesis edilmesi amacıyla hazırlanan Enerji Şartı Sözleşmesi (Energy Charter Treaty – ECT) 17 Aralık 1994 tarihinde Lizbon’da imzalanarak 16 Nisan 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu Sözleşmeyi 17 Aralık 1994 tarihinde imzalayarak 4519 sayılı Kanun’la 6 Şubat 2000 tarihinde onaylamıştır<sup>27</sup>.

#### IV. Tahkim Kurumu Açısından Hâkimlik ve Hakemlik

##### A) Genel Olarak

Rus hukuk tarihinde hakemler, Rusya’da eski bir aristokrasinin üyeleri ile bir prens yanında zengin yerli Hristiyan arsa malikleri arasından seçilebilirlerdi. Bunun dışında hakemlerde aranan niteliklerle ilgili açık bir hükme rastlanmamıştır. Bununla birlikte Türk hukuk tarihinde yer almayan ceza hukuku ile ilgili hakemlerin yargılama yapma yetkisi, Rus hukuk tarihindeki arşivlerde görülmüştür. Buna göre, ceza hukuku ile ilgili ihtilaflarda gidilen tahkimde hakemlerin ancak sulh konusunda çözümlerin üretilmesi mümkün kılınmıştır<sup>28</sup>.

<sup>27</sup> Bunun gibi Türkiye’nin taraf olduğu iki veya daha çok taraflı Yatırımların Teşviki Korunması Anlaşmalarının tamamında ev sahibi devlet ile diğer akit tarafa mensup yatırımcılar arasındaki yatırım uyuşmazlıklarının milletlerarası tahkim yolu ile çözümü kabul edilen İki Taraflı Yatırım Anlaşmaları (Bilateral Investment Treaties – BIT) Türkiye- RF ile 15.12.1997 de imzalamış ve 17.05.2000’de yürürlüğe girmiştir. <https://www.trade.gov.tr/legislation/bilateral-investment-treaties> Erişim: 01.01.2020; Ayrıca bkz. TUNCAY, s. 882-883.

<sup>28</sup> БАЛЕТОВА, s. 14.

Türk hukuk tarihinde ise tahkimle ilgili hükümler geniş olarak ele alınmaktadır. Ayrıca yukarıda da bahsi geçen Mecelle'ye göre hakemler, hâkimler gibi yargı görevlerini üstleneceklerinden belirli şartları haiz olması gerekir. Mecelle'de, temelde İslâm Hukuku ile Hanefi Fıkhı esas aldığından dolayı, İslâm Hukuku'nda hâkimler için aranan şartlarında Mecelle'de yer aldığı ileri sürülmüştür. Buna göre, sözleşme taraflarının hakem olarak seçecekleri kişinin özgür, Müslüman bir erkek olması gerekiyordu<sup>29</sup>. Bu şartların yanı sıra, Mecelle'ye göre bir hâkim: “*hakîm (âlim, bilgîn), fehîm (zekî, anlayışlı), mustakîm (doğru karar verebilen), emîn, mekîn (vakkarlı, temkinli), metîn (sağlam, dayanıklı) (Madde-1792), Mesail-i fihhiyyeye (fikhî meselelere), usul-i muhakemeye (yargılama usulüne), deavi-i vakiayı anlara tatbikan fasl ve hasme muktedir (ihtilâf konusu olayın iddia ve savunmalarını ayırma ve çözme konusunda yeterli) (Madde-1793), Temyiz-i tâmmе (iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti) muktedir olmalıdır. (Madde-1794/1”*<sup>30</sup>.

## B) Rusya'da ve Türkiye'de Hâkimlik

### 1) Rusya'da Hâkimlik ve Mesleki Bağımsızlık

Hâkimlerin yargı faaliyetlerinin etkinliği toplumdaki pozisyonlarıyla bağlantılıdır. Bu durum hâkimlerin yasal statüsü olarak tanımlanır<sup>31</sup>. Hâkimin statüsü şu ilkelerle ölçülür: Bağımsızlık, azledilememe, dokunulmazlık, atanabilirlik vs. Sayılan bu ilkeler bir ülkede hâkimin hak ve görevlerinin garantisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilkelerden en önemlisi hâkimin bağımsızlığı ilkesidir. İlkenin özü kararlarını alırken hiç kimsenin ve hiçbir kurumun hâkimin üzerindeki herhangi bir etkinin olmamasıdır. Devletin diğer organlarından ayrılığı da başlı başına yargı bağımsızlığı ilkenin garantisini oluşturmaktadır. Çünkü tarafsız ve bağımsız yargı ancak bu erklerin ayrılığı durumunda söz konusu olmaktadır<sup>32</sup>.

Rusya'da hâkimlik mesleğine ilişkin hükümler 06.26.1992 tarihli ve 3132-1 sayılı “*Rusya'daki Hâkimlerin Statüsü Hakkında Federal*

<sup>29</sup> BALCI, s. 93.

<sup>30</sup> BALCI, s. 93.

<sup>31</sup> Bu yönde geniş bilgi için bkz. ЧЕРНЫШЕВИЧ Мария: “Принципы статуса судей в Российской Федерации и в зарубежных странах” (Rusya Federasyonunda ve Yabancı Ülkelerde Hâkimlerin Statüsünün Prensipleri), Журнал Молодой Ученый (Genç Bilim adamı Dergisi), 2018, S. 19 (205), s. 339.

<sup>32</sup> ЧЕРНЫШЕВИЧ, s. 339.

*Kanun*" (RHSHFK)<sup>33</sup> ile düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun 22 madde ve 7 ekten oluşmaktadır. RHSHFK "*Yargı erki taşıyıcıları-Hâkimler*"<sup>34</sup> başlıklı 1'inci madde hükmüne göre, Rusya'daki yargı erki, yalnızca kanunla belirlenen mahkemeleri temsilen hâkimlere ve adaleti temsil eden halk temsilcilerine aittir (RHSHFK m. 1/1). Yargının, yasama ve yürütme yetkilerinden bağımsız olarak yürütüldüğü; yargı faaliyetlerinde hâkimlerin bağımsızlığının, yalnızca Rusya Anayasası'na<sup>35</sup> ve yasaya karşı bağımlı oldukları söz konusu maddenin 2'nci ve 4'üncü bentlerinde düzenlenmiştir (RHSHFK m.1/2 ve 1/4). Hâkimler görevlerini yerine getirirken talep ve talimatları istisnasız bir şekilde devlet kurumları, kamu dernekleri ile diğer tüzel kişiler ve bireyler için bağlayıcıdır. Hâkimlerin talebi üzerine bilgi, belge ve bunların suretleri ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Bu hükümlere uymayanlar hakkında yasal işlem yapılır (RHSHFK m. 1/6).

## 2) Rusya'da Hâkimlik Mesleği Kriterleri

Rusya'da hâkim olabilmek için aday: Rus vatandaşı olmalı ve bir yabancı devlet vatandaşlığı da (çifte vatandaşlık) olmamalı, yabancı ülkede süresiz oturma iznine (ikamete) sahip olmamalı, hukuk lisans ve yüksek lisans mezunu olmalı, rehabilitasyon gerekçeleriyle sona erdirilmiş hiçbir sabıka kaydı veya cezai kovuşturması olmamalı, mahkeme tarafından yasal olarak kısıtlanmamış ve fiil ehliyeti sınırlandırılmamış olmalı, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, madde bağımlılığı, kronik ve uzun süreli zihinsel bozuklukların tedavisi ile bağlantılı olarak narkolojik veya nöropsikiyatrik bir dispansere kayıtlı olmamalı ve hakimin yetkilerinin kullanılmasını engelleyen başka hastalıklara sahip olmamalıdır (RHSHFK m. 4/1-6)<sup>36</sup>.

Rusya Anayasa Mahkemesi'nin hâkimi ancak 40 yaşına ulaşmış ve hukuk alanında en az 15 yıllık deneyime sahip bir vatandaş olabilmektedir. Bununla birlikte, Rusya Yüksek Mahkemesi hâkimi 35 yaşına ulaşmış ve hukuk alanında en az 10 yıllık deneyime sahip bir vatandaş

<sup>33</sup> Закон РФ "О статусе судей в Российской Федерации" от 26.06.1992 N 3132-1.

<sup>34</sup> "Судьи - носители судебной власти".

<sup>35</sup> RFAY m. 120/1. "Судьи независимы и подчиняются только Конституции Российской Федерации и федеральному закону".

<sup>36</sup> ЧЕРНЫШЕВИЧ, s. 338 vd.

olabilmektedir. Genel mahkemeler, temyiz mahkemeleri, cumhuriyet mahkemesi temyiz mahkemesi, bölgesel temyiz mahkeme ve bölge tahkim mahkemesi hâkimi ise 30 yaşına ulaşmış ve hukuk alanında en az 7 yıllık deneyime sahip bir vatandaş olabilmektedir (RHSHFK m. 4/1-3). Bunların yanı sıra, R.F. hâkimlik mesleği için adaylara kanunlarla ek şartlar da getirilebilir (RHSHFK m. 4/3). Hâkim adayı, şüpheli veya sanık konumundaki bir kişi olmamalıdır (RHSHFK m. 4/4). Hâkimlik mesleğinin çalışma yaş sınırı ise 70 olarak belirlenmiştir (RHSHFK m. 11/1)<sup>37</sup>. Hâkim olarak atanmak için gerekli olan hukuk alanındaki iş tecrübesi, çalışma süresini içerir. İş tecrübesi ile neyin kastedildiği yine aynı Kanun'da hüküm altına alınmıştır (RHSHFK m. 4/5)<sup>38</sup>. Buna göre:

1) Rusya'da yüksek yasal eğitim gerektiren hükümet makamlarında Rusya'nın asli (kurucu) kuruluşlarının halka açık pozisyonları, kamu hizmeti makamları, belediye makamları, SSCB'nin devlet organlarındaki pozisyonları, SSCB'nin Birlik cumhuriyetleri, Rusya'nın kabul edilmesinden önce mevcut olan Avrupa Birliği'nin yasal hizmetleri ile bilimsel organizasyonlardaki pozisyonları;

2) Mesleki eğitim programlarındaki hukuk disiplinlerinin öğreticisi, avukat veya noter olarak yürütülen faaliyetler.

RHSHFK'nın "*Hâkim pozisyonuna aday seçimi*" başlıklı 5'inci maddesine göre adaylar; hukuk alanında teorik bilgilerin yanı sıra, uygulama alanındaki pratik becerilere ve muhakeme yeterliliklerinin ölçülebilmesi için 14/03/2002 tarihli ve 30 sayılı "*Rusya Federasyonu'nda Yargı Topluluğunun Organları Hakkında Kanun*" hükümleri doğrultusunda oluşturulan ilgili komisyonlar tarafından yürütülen sınava tabi tutulmaktadır (RHSHFK m. 5/1-3). Yeterlilik sınavında başarılı olan aday, bu Kanun ile öngörülen boş bir hâkimlik kadrosu için ilgili bilgi ve belgeleri içeren dosya ile Hâkimler Yüksek Kurulu başvuru yapma hakkını kazanır (RHSHFK m. 5/6). İlgili tahkikatlar yapılırken değerlendirme kurulunda adayın yakınlarının (eş, ebeveynler, çocuklar, kardeşler, büyükbabalar,

<sup>37</sup> Konuyla ilgili detaylı bilgiler için bkz. ЧЕРНЫШЕВИЧ, s. 340 vd.

<sup>38</sup> Metninde hala "SSCB" kullanılmasının amacı Sovyet dönemindeki kurumlarda çalışma sürelerinin hâkimlik mesleğinin süre hesabına katılıp katılmaması yönündeki belirsizliğin giderilmesidir.

büyükanneler, torunlar, ayrıca ebeveynler, çocuklar, kardeşler) kurulda yer almaması gerekir. Kurul değerlendirmesinde hâkim adayının ayrıca; hukuk alanında iş tecrübesi, eyalet ve bölgelerde “*Rusya Federasyonu Onurlu Hukukçu*” unvanıyla aldığı ödüller, adayın hukuk bilimi alanında akademik derecesi veya hukuk doktorası da dikkate alınır. Kurul tarafından yeterli görülmeyen adayların başvuruları reddedilir, bu ret itiraza tabidir (RHSHFK m. 5/8). Kurul tarafından yeterli bulunan adaylar ise, görev alacakları mahkemenin başkanına 10 gün içinde ibraz edilir ve mahkeme başkanı 20 gün içinde hâkim olarak adayın atanması için gerekli işlemleri yapar (RHSHFK m. 5/9). Göreve atanan hâkim, atanma işleminin ardından bir ay içinde resmi bir törenle yemin eder ve görevine başlar (RHSHFK m. 8/4)<sup>39</sup>.

### 3) Türkiye’de Hâkimlik Mesleği Kriterleri

Türkiye’de hâkimlik mesleği ile ilgili süreç 24.02.1983 tarih ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu’nda düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de hâkimler, adli ve idari yargı hâkimi olarak iki alana ayrılmış ve atanabilmek için öncelikle Türk vatandaşı olma şartı getirilmiştir. Bununla birlikte, hâkim olmak için adayın giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayının birinci günü itibarıyla 35 yaşını doldurmamış olması gerekmektedir (HSK m. 8/1-a, b). Dolayısıyla Türkiye’de hâkimlerin atamaları için en yüksek 35 yaş kıstası belirlenmiş olmakla birlikte, Rusya’daki gibi atama için en az yaş kıstası getirilmemiştir. Oysa hâkimlik mesleği çok ağır sorumluluk taşıyan bir meslek grubunda yer aldığından gelişmiş ülkelerdeki hâkimlik mesleği için en düşük yaş kıstasının belirlenmesinin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz<sup>40</sup>.

Bu şartların yanı sıra, idari hâkimlik için adaylar, hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idarî bilimler, iktisat ve maliye alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim

<sup>39</sup> Hâkimlik mesleği ile daha ayrıntılı bilgi için bkz. КЛЕАНДРОВ, Михаил: Правовые Основы Статуса Судьи, (Hâkimlerin Statüsünün Yasal Temelleri), Российская академия правосудия (Rusya Yargı Akademisi) Yayınları, Moskova 2010, s. 121-178.

<sup>40</sup> Konuyla ilgili benzer eleştiriler için bkz. BARBAROSOĞLU, Fatma: “Tecrübe Biriktirilmeyen Çağda 25 Yaşında Hâkim Olmak...”, 23 Ocak 2015, Yeni Şafak, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmakbarbarosoglu/tecrube-biriktilmeyen-cagda-25-yasinda-hakim-olmak-2007387> Erişim: 06.12.2019.



yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olma şartları aranmaktadır (HSK m. 8/1-c). Yazılı yarışma sınavı ile mülakatta başarı göstermek hâkim adayı için aranılan diğer şarttır (HSK m. 8/1-I). Yukarıda sayılan aşamalardan başarı gösteren hâkim adayları iki yıl süre ile eğitim ve staja tabi tutulmaktadır. Avukatlık mesleğinden adaylığa alınanlar için bu süre bir yıl olarak belirlenmiştir (HSK m. 10/1). Adaylık süresinin sonunda adaylar, yüz tam puan üzerinden değerlendirilen yazılı ve sözlü sınava tabi tutulurlar. Bu sınavlardan ilki yazılı olarak yapılır ve bu sınavdan en az yetmiş puan<sup>41</sup> alanlar sözlü sınava alınır (HSK m. 10/3 ve 4). Meslek öncesi eğitim sonunda yapılan yazılı ve sözlü sınav neticesinde başarılı olan ve mani hâli olmayan mesleğe kabullerine karar verilen adayların, adlî ve idarî yargı adayları için görevleri ve görev yerleri Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca yapılacak ad çekme ile belirlenir. Atamalar, ilgililerin adaylığa giriş derece ve kademesine bir derece ilâve edilmek suretiyle bulunacak derece ve kademeler üzerinden Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nca yapılır ve atamaya ilişkin tüm kararlar Resmî Gazete'de yayımlanır (HSK m. 13)<sup>42</sup>.

<sup>41</sup> 01.02.2018 tarih ve 7072 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun"un 5'inci maddesi ile OHAL döneminde 24.02.1983 tarih ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 9/A maddesinin 5'nci fıkrasının birinci cümlesindeki "*en az yetmiş puan almak kaydıyla*" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştı. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından, 21 Temmuz 2016'da ilan edilen ve 3 ay aralıklarla 7 kez uzatılan Olağanüstü Hal'in 19 Temmuz 2018 tarihinde uzatılmamasıyla kendiliğinden kalmış ve 20/2/2019 tarihli ve 7165 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesiyle bu fıkraya "*üzerinden*" ibaresinden sonra gelmek üzere "*en az yetmiş puan almak kaydıyla*" ibaresi tekrar madde hükmüne eklenmiştir. <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf> Erişim: 10.03.2020.

<sup>42</sup> Gelişmiş ülkelerde hâkim adayları için asgari yaş kistası ve konuyla ilgili görüş için bkz. KURT KONCA Nesibe: Hâkim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Hâkimlik Mesleğine Giriş Yaşı ve Yargı Sisteminde Etkinliğin Sağlanması İçin Bir Öneri, SETA Yayınları, İstanbul 2016, s. 23-41. Bununla birlikte 04/11/1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanun'a aşağıdaki geçici madde eklenmiştir. Buna göre: "Ek 41 inci maddede düzenlenen ve ilgili kanunlarda öngörülen Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı veya İdari Yargı Ön Sınavında başarılı olma şartı, ilgili yükseköğretim kurumlarına bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kayıt yaptırılan hakkında uygulanır" (Geçici Madde 80) Ek: 17/10/2019-7188/6 md. <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf> Erişim: 14.02.2020.

## C) Rusya’da ve Türkiye’de Hakemlik

### 1) Rusya’da Hakemlik

Rus hukukunda “третейский суд” (treteyskiy sud) kavramı, tahkim kurumunda işlemlerin yöntemini karakterize ederken, “арбитраж” (arbitraj) uluslararası ticari arbitraj mahkemelerinde uyuşmazlıkların çözümü ifade edilmektedir<sup>43</sup>. Bununla birlikte, teknik olarak ifade edilen tahkimin, yani hakemlerin sözleşme taraflarınca belirlenmesi işlemini tam olarak yansıtan kavramın “третейский суд” (treteyskiy sud) olduğunu belirtmekte yarar vardır. Zira “арбитраж” (arbitraj) ve “третейский суд” (treteyskiy sud) arasında teknik farklar mevcuttur. Birinci fark başvurma kıstasına göre olmaktadır. Buna göre, “третейский суд” (treteyskiy sud) tarafların aralarında çıkabilecek bir ihtilafta karşılıklı tahkim anlaşmasına dayanarak hakemlere başvuracakları kararlaştırılmaktadır ve eğer bu yönde bir anlaşma sağlanamamışsa arbitraj mahkemesine başvurabileceklerdir. Yani arbitraj mahkemesi için bu yönde bir tahkim anlaşmasına gerek yoktur. Dolayısıyla tarafların anlaşmasına dayalı olarak başvurabilecekleri hakemli çözüm olacağından “третейский суд” (treteyskiy sud) teknik anlamdaki tahkimi yansıttığı ifade edilebilir<sup>44</sup>.

Bunun yanı sıra diğer bir fark, hakemlerin yetkilendirilmesi bakımından ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, “третейский суд” (treteyskiy sud) tarafların bizzat kimlerin hakem olacaklarını ve sayılarının belirlenmesi yönünde takdir yetkilerini kullanabilecek iken, arbitraj mahkemelerinde tarafların hakemlerinin belirlemede herhangi bir takdir yetkileri olmamaktadır. Bu hakemler devlet tarafından atanmıştır. Üçüncü bir fark mahkeme masrafları yönündedir. Buna göre “третейский суд” (treteyskiy sud) yargılamasında taraflar, hakemlerin dava ile ilgili tüm

<sup>43</sup> Rusya’da “арбитражный суд” aslında Türkiye’deki ticaret mahkemesine (veya tüketici hakem heyetine) benzer bir şekilde algılanması mümkündür. Rus mevzuatına göre akdi ilişkilerde taraflar hukuk mahkemeleri ile birlikte ticari mahkemelerine yani arbitraj mahkemelerine de her zaman başvurabileceklerdir 24.07.2002 tarih ve 95-FZ sayılı R.F. Arbitraj Usulü Kanunu m. 4 (Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации). “Arbitraj” ve “Treteyskiy Sud” arasındaki farklar konusunda bkz. ВАЛЕТОВА, s. 29; [https://www.audit-it.ru/terms/agreements/treteyskiy\\_sud.html](https://www.audit-it.ru/terms/agreements/treteyskiy_sud.html) Erişim: 07.01.2020.

<sup>44</sup> ВАЛЕТОВА, s. 29.

masraflarını (dosya, ulaşım, tercüman, uzman giderleri vs.) karşılarken, arbitraj mahkemesinde bu tarz masraflar devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Mahkemelerin yetkileri açısından da fark mevcuttur. Şöyle ki, “третейский суд” (treteyskiy sud) mahkemenin yetkileri hakemler tarafından belirlenmektedir. Arbitraj mahkemelerinde ise mahkemelerin yetkileri kanunlarla, yani devlet tarafından belirlenmektedir<sup>45</sup>. Bu açıklamalardan yola çıkarak “Ad hoc” ve UNCITRAL tahkimi, yani özel ve kurumsal tahkimi Rus terminolojisi ile açıklayacak olursak, “Ad hoc” “третейский суд” (treteyskiy sud), UNCITRAL ise “arbitraj”ı yansıttığını ifade edebiliriz. Zira “Ad hoc” tahkimi, diğer bir ifade ile geçici tahkimde uyumsuzluğun tarafları, seçecekleri hakemleri, tahkim yeri ve usulünü, tahkimde uygulanacak maddî hukuku bizzat tayin ederler<sup>46</sup>.

Günümüzde mevcut yasal çerçeveye bakıldığında Rusya'da iki tür tahkim öngörülmüştür. Bunlardan ilki iç tahkim, tahkim yasası tarafından düzenlenmekte; diğeri de dış veya uluslararası tahkim, Uluslararası Ticari Tahkim Kanunu tarafından düzenlenmektedir<sup>47</sup>. İç tahkim, 29 Aralık 2015 tarih 382-FZ sayılı “Rusya Tahkim Hakkında Federal Kanunu”<sup>48</sup> (RTHFK) ile düzenlenmiştir. Dış tahkim ise Rusya'daki tahkim (tahkim mahkemeleri) ve tahkim faaliyetleri 7 Temmuz 1993 tarih ve 5338-1 sayılı “Rusya Uluslararası Ticari Tahkim Kanunu”<sup>49</sup> (RUTTK) ile düzenlenmiştir. Bu yasal düzenlemelerin dışında tahkim mahkemelerinin faaliyetlerini düzenleyen kurallar R.F. Medeni Usul Kanunu<sup>50</sup> (m. 13/5, 22/1, 30/1,

<sup>45</sup> Terminoloji ile ilgili farklı görüşler konusunda geniş bilgi için bkz. КАСА, Илда: “Арбитраж (Третейский Суд): История Создания и Правовая Природа” (Tahkim (Tahkim Mahkemesi): Oluşum Tarihi ve Hukuki Niteliği), Вестник РУДН. Серия: Юридические науки, (Rusya Halklar Dostluk Üniversitesi Bülteni. Hukuk Bilimleri Serisi), 2018, С. 22, S. 2, s. 270-271.

<sup>46</sup> Konumuz tahkim kurumlarının her birinin ayrı ayrı incelenmesi olmadığından, çalışma sınırlarının aşılması bakımından “Ad hoc” ve “UNCITRAL” tahkimleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. BALCI, s. 328-330.

<sup>47</sup> Bu yönde bkz. KASA, s. 277.

<sup>48</sup> Федеральный закон «Об арбитраже (третейском разбирательстве) в Российской Федерации» 29.12.2015 № 382-ФЗ.

<sup>49</sup> Закон РФ 07.07.1993 № 5338-1 (ред. от 29.12.2015) «О международном коммерческом арбитраже».

<sup>50</sup> “Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации” от 14.11.2002 N 138-ФЗ.

63/1, 421 vs.) ve Rusya Tahkim Usul Kanunu'nda<sup>51</sup> (m. 148, 150/3, 225, 229/6 vs.) da yer almaktadır. Tahkim mahkemeleri konusunda adı geçen yasal düzenlemeler ile Rusya'da tahkim yargılamasıyla ilgili durum kökten değiştirilerek, bunun için açık bir yasal çerçevenin oluşturulduğu ve böylelikle Rusya'daki tahkimin gelişimine ivme kazandırıldığı ileri sürülmüştür<sup>52</sup>.

Rus mevzuatında tahkim şartının esas sözleşmede bir madde olarak belirtilebileceği gibi, esas sözleşmeye atıfta bulunularak ek bir sözleşme ile de kararlaştırılması mümkündür (RUTTK m. 7/1). Ayrıca tahkim sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması geçerlilik şartı olarak yine Kanun'da belirtilmiştir (RUTTK m. 7/2). Rusya'da hakem olabilmenin şartları RTHFK'nın "Hakemlerin Seçimi (Atanması)" başlıklı 11'nci maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde hükmü ile hakemlerin atanmasında olumsuz şartların verilmesi ile hakem kıstasları açıklanmıştır. Hakemlerin atanmasına ilişkin maddenin ilgili hükümleri şu şekilde yer almaktadır. Buna göre;

*"1. Tahkim tarafları aksini kararlaştırmadıkça, hiç kimse vatandaşlığı nedeniyle hakemlik yapma hakkından mahrum bırakılamaz. Tahkimin tarafları, hakemleri için nitelikleri veya belirli bir hakem veya hakemler tarafından bir anlaşmazlığın çözümü dâhil olmak üzere ek şartlar üzerinde anlaşma yapma hakkına sahiptir.*

*2. Tahkim tarafları, bu maddenin 4 ila 11'nci bölümleri hükümlerine uygun olmak kaydı ile, bir hakem veya hakem heyetini seçme usulünü belirleyebilirler*

*3. Taraflar arasında işbu maddenin 2'nci bendende geçen anlaşmanın sağlanamaması halinde:*

*1) Üç hakemle yapılan tahkimde, taraflardan her biri bir hakem seçer ve bu şekilde atanan iki hakem üçüncü bir hakem seçer. Bir taraf diğer tarafın talebini aldıktan sonraki bir ay içinde hakem seçmezse veya seçim tarihinden itibaren bir ay içinde iki hakem üçüncü bir hakem seçmeyi kabul etmezse, taraflardan birinin talebi üzerine atama yetkili bir mahkeme tarafından yapılır;*

<sup>51</sup> "Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации" 24.07.2002 N 95-ФЗ.

<sup>52</sup> Bu yönde bkz. KACA, s. 277 vd.

2) Tek hakemle yapılan tahkimde, tahkim tarafları hakem seçiminde anlaşamazlarsa, taraflardan birinin talebi üzerine atama yetkili bir mahkeme tarafından yapılır.

4. Taraflarca kararlaştırılan hakemlerin seçiminde (atanmasında), taraflardan biri böyle bir prosedüre uymuyorsa, taraflar veya iki hakem böyle bir prosedüre uygun olarak bir çözüme varamazsa veya daimi bir tahkim kurumu da dâhil olmak üzere üçüncü bir taraf tahkim kurallarına uymazsa, böyle bir durumda her bir taraf, yetkili mahkemeden, taraflarca kararlaştırılan seçim prosedürlerini dikkate alarak gerekli önlemleri almasını isteyebilir. Kalıcı bir tahkim kurumu tarafından tahkim yöntemini seçen taraflar, anlaşmalarıyla, bu konunun çözümünü mahkemeden tamamen dışında tutabilirler (eğer taraflar bu anlaşmayı reddederse, bu durumda tahkim anlaşması bu ihtilaf için ve anlaşmazlığın çözümü yetkili mahkemeye devredilir).

5. Bir hakemin yetkili bir mahkeme tarafından atanması durumunda, yetkili mahkeme, tarafların mutabakatı ile bağımsız ve tarafsız bir hakemin atanması için belirledikleri tüm kısıtları dikkate alacaktır.

6. Taraflar aksini kararlaştırmadıkça, ihtilafı bireysel olarak çözen hakem aşağıdaki şartlardan birini taşımalıdır:

1) Rusya Federasyonu'nda ilgili kuruluşça yükseköğrenim kurumunca hukuk eğitiminin alındığında dair onaylanan diplomaya sahip olmak;

2) Rusya Federasyonu'nca tanınan ilgili yabancı devletlerin yükseköğrenim kurumlarında hukuk eğitiminin alındığında dair onaylanan diplomaya sahip olmak.

7. Hakem heyeti tarafından yapılan tahkimde, hakemlerin bir üste (6'ncı bent) yer alan şartları taşımamasına ancak, heyetteki bir hakemin bu şartları taşımaması kaydı ile imkân tanınmaktadır;

8. Hukuki ehliyeti kısıtlanmış veya ehliyetsiz kişiler ile 25 yaşına ulaşmamış bir kişi hakem olamaz;

9. Yargılaması henüz bitmemiş veya masum olduğu mahkeme kararı ile ispatlanmamış hiçbir gerçek kişi hakem olamaz;

10. Hakim, avukat, noter, soruşturmacı, savcı veya diğer kolluk kuvvetleri olarak yetkileri, federal yasa tarafından mesleki faaliyetlerine uygun olmayan davranışları sebebiyle görevine son verilen bireyler hakem olamaz;

11. *Federal yasa tarafından belirlenen statüye sahip olanların statüleri dolayısıyla (atanamayan) bir kişi hakem olamaz*" (RFTHFK m. 11).

Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere Rusya'da hakem olabilmek kanunen serbestlik getirilmiş gibi görünse de 25 yaş sınırlaması, heyet halinde hakemlerle tahkim yargılaması yapıldığında hakemlerden birinin hukukçu olması gibi birtakım kısıtlamaların yer aldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, hakem adayının kural olarak, belirli bir yaşam ve mesleki deneyimin yanı sıra, bu değerler sistemi ve hakemin işlevlerini yerine getirmesi için kesinlikle gerekli olan yasal farkındalık şartları da yazılmayan kurallar arasında yer almaktadır<sup>53</sup>.

Tahkim kararının geçerliliği yine RTHFK'nun 237'nci maddesinde, yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi hususları ise yine söz konusu Kanun'un 242'nci maddesinde yer almaktadır. Buna göre, Arbitraj Mahkemesi'nden hakem kararının onaylanması için yazılı şekilde talebin olması gerekir. Bu yazılı talepte (dilekçede) kazanan tarafın veya temsilcisinin imzası, tahkim kurumunun adı, hakemlerin isimleri ve ikametgâhları, tarafların isimleri, adresleri, tahkim kararının tarihi ve yeri, iletişim bilgileri ve talebin içeriği konusunda bilgileri yer almalıdır. Dilekçenin ekleri yazılı şekilde olabileceği gibi elektronik ortamda sunulması mümkündür. Yetkili mahkemenin kaybeden tarafın yerleşim yeri veya bu belli değilse borçlunun malvarlığını bulunduğu yer mahkemesi olmakla birlikte, taraflar, kazanan tarafın yerleşim yerinin yetkili olduğu konusunda yetki anlaşması yapabilirler (RFTHFK m. 237)<sup>54</sup>.

<sup>53</sup> Aynı yönde geniş bilgi için bkz. АЛЕШУКИНА, Светлана: "Состав Третейского Суда И Требования, Предъявляемые К Арбитраж По Законодательству Российской Федерации" (Tahkim Mahkemesinin Oluşumu ve Rusya Federasyonu Mevzuatı Gereği Hakemler İçin Aranılan Nitelikler), Вестник Тверского Государственного Университета (Tver Devlet Üniversitesi Bülteni), Серия "Право" ("Hukuk" Serisi), 2016, S. 4, s. 38 vd.

<sup>54</sup> Maddede belirtilen hususlarda uygulamadaki sorunlar ile ilgili geniş bilgi için bkz. АФАНАСЬЕВ, Дмитрий: "Выдача Исполнительных Листов на Принудительное Исполнение Решений Третейских Судов и Иностраных Арбитражных Решений: Проблемы, Выявленные Судебной Практикой" (Tahkim Kararlarının ile Yabancı Tahkim Mahkemelerinin Kararlarının Tenfizi İçin İnfaz Yazısı Verilmesi: Yargı Uygulamasıyla Tespit Edilen Sorunlar), Журнал «Хозяйство и Право» (Ekonomi ve Hukuk" Dergisi), Приложение к № 4, Nisan 2013, S. 4'ün Ek'i, s. 11.

Yabancı hakem kararlarının Rusya'da tenfizi konusunda, aşağıda görüleceği üzere, Türk hukukundaki usule benzer bir usulün yer aldığı görülmektedir<sup>55</sup>. Söz konusu hakem kararının ilgili mahkemeden tasdik edilmesi gerekir. Bu konuda ilgili mahkemeye tahkim kararı ile kazanan tarafça başvurusunun yapılması gerekir. Yetkili mahkemenin ise kaybeden tarafın yerleşim yeri veya bu belli değilse borçlunun malvarlığının bulunduğu yer mahkemesi olduğu yine kanunda belirtilmiştir. Doğal olarak yabancı hakem kararının tercümesi ve bununla ilgili evrakın tamamının dilekçenin ekinde yazılı veya elektronik ortamda sunulması gerekmektedir (RTHFK m. 242/1). Aynı Kanun'un 255'nci maddeye uygun olan durumlarda bu maddede sayılan belgelerin gerekli onaylarının yapıldığının varsayıldığı belirtilmektedir (RTHFK m. 242/6). Söz konusu 255'inci madde hükmünde bu belgelerle, Rusya toprakları sınırları içerisinde görev yapan yabancı misyonlar tarafından onaylanmış belgeler ile Rus diline çevrilmiş ve Apostil ile teyit edilmiş belgelerin kastedildiği anlaşılmaktadır (RTHFK m. 255)<sup>56</sup>.

Son olarak Rusya Medeni Usul Kanunu'nun<sup>57</sup> (RMUK) 421'nci maddesi hükmünde hakem kararlarının iptali hususları düzenlenmiştir. Buna göre, hakem kararları aşağıdaki durumlarda iptal edilebilecektir:

- Herhangi bir tarafça iptal dilekçesi ile ispat edici delileri ibraz edilmesi;
- Taraflardan birinin ehliyetsiz olması;
- Taraflarca tahkim anlaşmasında seçtikleri hukuka göre ihtilafın çözülmemesi;
- Tahkim konusu ihtilafın sınırlarının aşılarak çözümün belirlenmesi;
- Hakem sayılarının tahkim anlaşmasına uymaması;
- Aleyhine karar çıkan tarafın duruşma günü ve yeri konusunda yeterince bilgilendirilmemesi veya benzer nedenlerle kendini temsil ettirilmesi mazereti ile başvuru yapılması (RMUK m. 421/1-3).

<sup>55</sup> Bkz. aşağıda s. 412 vd.

<sup>56</sup> АФАНАСЬЕВ, s. 11 vd.

<sup>57</sup> "Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации" 14.11.2002 N 138-ФЗ (ред. от 02.12.2019).

- Tahkim konusu ihtilafın Federal Yasalar tarafında tahkime konu edilmemesi gereken konularda çözüme kavuşturulmuşsa;
- Tahkim kararı RF kamu düzenine aykırılık içermekte ise;
- 7 Temmuz 1993 tarih ve 5338-1 sayılı RUTTK'nin ilgili hükümleri gereğince tahkim kararını iptal edebilecektir (RMUK m. 421/4).

## 2) Türkiye'de Hakemlik

Türkiye'de hakem kararları, Türk hakemleri tarafından verilen milli kararlar (iç tahkim) ve yabancı ülke hakemleri tarafından verilen milli olmayan kararlar (dış tahkim) olmak üzere iki çeşittir<sup>58</sup>. Milli hakem kararlarının icrasında uygulamada herhangi bir engelin olmamasına karşın, yabancı hakem kararlarının Türkiye'de geçerli olarak icra edilmesi Türk mahkemelerince tenfiz kararlarının verilmesi ile mümkün olabilmektedir. İç tahkimde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Buna göre hakem kararları mahkeme ilamları ile eş değer tutulmakta olup ilk itiraz olarak da ileri sürebilecektir (HMK m. 116/b; m. 413/1). Bu bağlamda iç tahkimde hakem kararında usulsüzlük varsa zaten HMK hükümleri gereği iptali mümkün olacaktır (HMK m. 439). Ayrıca nihai hakem kararı, hakem veya hakem kurulu başkanı tarafından taraflara bildirilmekte ve kararın aslı yargılama dosyası ile birlikte mahkemeye gönderilmektedir. İç tahkimde hakem kararlarının ilam niteliğine dönüşmesi için tekrar bir hâkim kararıyla teyidinin tahkim kurumunun özüne ters düşecek gibi algılanabilir. Ancak bu durumun, tarafların resmi yargıdan ayrı, kendilerinin seçecekleri hakemlerle ihtilafın çözme arzusunda olmaları isteğine aykırılık oluşturmaz. Zira tarafların ihtilafı her ne kadar tahkimle, yani devletin yargısı dışında, çözülmüş olsa da, resmi kaydın tutulması ve gerektiğinde icra organları aracılığı ile, hakem kararının ilam olarak algılanarak ilamlı icraya konu olabilmesi açısından mahkemece kaydın gerekli olduğunu düşünmekteyiz<sup>59</sup>.

<sup>58</sup> EYUBOĞLU, Ceren: "Türk Hukukunda Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği", Ankara Barosu Dergisi, 2017/3, s. 231.

<sup>59</sup> Türkiye'de hakem kararlarının icrasında kararın ilam olarak varsayıлып sayılmayacağı konusunda doktrinde görüş farklılıkları vardır. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz'a göre hakem kararlarını ilâm olarak nitelendirilmesi gerekirken, Özbek bunun aksini savunmaktadır. Görüşler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema: İcra ve İflâs Hukuku, B. 2, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s. 376; Aksi görüş için bkz. ÖZBEK, Mustafa Serdar: "Yeni İcra



Bunun yanı sıra, dış tahkimle ilgili hakem kararlarının yerel ülkenin ilam niteliğinde sayılıp sayılmaması konusunda farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Taraflar mahkemelerin dışında ihtilaflarını çözüme yöntemi hakkındaki iradelerini tahkim kararının verilmesiyle beyan etmişlerdir. Bununla birlikte, tahkim sonucunda almış oldukları yabancı hakem kararlarının Türk hukukunda geçerliliği devletin yargı organının onay niteliğindeki kararı ile mümkün olabilmektedir. Bu yönde hüküm 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'nda (MÖHUK) şu şekilde düzenlenmiştir: “1) Kesinleşmiş ve icra kabiliyeti kazanmış veya taraflar için bağlayıcı olan yabancı hakem kararları tenfiz edilebilir. (2) Yabancı hakem kararlarının tenfizi, tarafların yazılı olarak kararlaştırdıkları yer asliye mahkemesinden dilekçeyle istenir. Taraflar arasında böyle bir anlaşma olmadığı takdirde, aleyhine karar verilen tarafın Türkiye'deki yerleşim yeri, yoksa sâkin olduğu, bu da yoksa icraya konu teşkil edebilecek malların bulunduğu yer mahkemesi yetkili sayılır.”(MÖHUK m. 60). Dolayısıyla yabancı unsurlu tahkimde hakem kararlarının ülkede icra edilebilmesi için Türk mahkemesince tenfiz kararının varlığına bağlanmıştır<sup>60</sup>.

Türk hukukunda dış tahkimle ilgili kararlarda MÖHUK'le birlikte aynı zamanda 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK) hükümleri de uygulanacaktır. Zira söz konusu Kanun'da, yabancılik unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanacağı hükme bağlanmıştır (MTK m. 1/2).

Tahkim anlaşmasında hakemlerin kimlerden oluşabileceği, sayıları, hakemlerde aranacak nitelikler gibi konularda hem iç hem de dış tahkim HMK ve MTK'da benzer bir şekilde düzenlenmekle birlikte, bazı konularda söz konusu kanunlarda birbirinden farklı hükümler de yer almaktadır. Şöyle ki, HMK'da “hakem kararına karşı iptal davası açılması kararın icrasını durdurmaz” (HMK m. 439/4) kuralına karşın, MTK'da “iptal

---

ve İflâs Kanunu İçin Öneriler Işığında İlamlı İcrada İcranın Ertelenmesi”, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ocak 2018, C. 5, S. 1, s. 67.

<sup>60</sup> Çalışmanın konusu sınırlarının aşılması amacıyla tanınma ve tenfizin prosedürlerine ilişkin hükümlere ayrıca değinilmemiştir. Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. KÖLE Mehmet: “Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınma ve Tenfizinde Usul”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 34, 2016, s. 46 vd.

*davasının açılması kendiliğinden hakem kararının icrasını durdurur*” hükmü öngörülmüştür (MTK m. 15/A). HMK’nın söz konusu maddesinin gerekçesinde mülga HUMK m. 536’nın hükmünün kanun koyucu tarafından iptal edilerek, hakem kararlarının verildiği anda icra edilebilir olması gerektiği belirtilmiştir<sup>61</sup>. Bununla birlikte, MTK’daki hükmün HMK’den farklı olarak düzenlenmesinin sebebinde yatan temel nedenin, milletlerarası hakem kararının mahkeme tarafından iptal edilmesi durumunda, telafisinin güç olabilecek zararların ortaya çıkmasının engellenmesi olduğu haklı olarak savunulmuştur<sup>62</sup>.

Türk hukukunda tahkim sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması gerekmele birlikte, tahkimin, taraflar arasındaki asıl anlaşmanın bir şartı olarak konulabileceği gibi, asıl sözleşmeden ayrı bir sözleşme şeklinde de yapılması mümkündür (HMK m. 412/2-3). Tahkim sözleşmesinde tarafların hakemleri seçme haklarının kısmi serbestlikte tanındığı kanaatindeyiz (HMK m. 415-416). Zira HMK’nın madde hükümlerinde hakemlerin sayılarının tek olma zorunluluğu getirilmiştir (HMK m. 415/1). Bununla birlikte bir hakemin ancak gerçek kişi olabileceği, birden fazla sayıda seçildiği takdirde, seçilen hakemlerden en az birinin kendi alanında beş yıl ve daha fazla kıdeme sahip bir hukukçu olması gerekeceği bir zorunluk olarak belirtilmiştir (HMK m. 416/1). Bunun yanı sıra; hakemlerin seçim usulünü kararlaştırmış olmalarına karşın taraflardan birinin sözleşmeye uymaması ve buna benzer sebeplerle hakemi ya da hakem kurulunun seçilememesi durumunda, hakem veya hakem kurulunun seçimi, taraflardan birinin talebi üzerine mahkeme tarafından yapılacağı belirtilmiştir (HMK m. 416/2). Dolayısıyla Türk hukukunda, iç tahkimde taraflar hakem seçiminde tek hakemde hukukçuluk şartı aranmamakla birlikte, birden fazla hakem söz konusu olduğu durumlarda hakemlerin hukukçu olması ve en az beş yıllık kıdeme sahip olması şartlarının birlikte arandığı anlaşılmaktadır (HMK m. 416/1).

<sup>61</sup> Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. SELÇUK, Seyhan: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 31, S. 140, Ocak 2019, s. 118.

<sup>62</sup> Bu yönde bkz. AKINCI, Ziya: Milletlerarası Tahkim, B. 4, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016, s. 260.

Yabancı unsurlu hakemlerle ilgili ise mevzuata bakıldığında, MTK'nın 7-9'nci maddeleri arasında düzenlendiği görülmektedir. Buna göre:

- Taraflar, hakemlerin sayısını belirlemede serbesttirler;
- Ancak bu sayı tek olmalı ve gerçek kişiler arasından hakem seçilmelidir;
- Tek hakem seçilecek ise ve taraflar hakem seçiminde anlaşamazlarsa hakem, taraflardan birinin istemi üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından seçilir;
- Hakem veya hakem kurulunun seçimi, taraflardan birinin istemi üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından yapılır;
- Ancak tahkim anlaşmasında hakem veya hakemlerin isimleri belirlenmemişse yeniden hakem seçimi yoluna gidilir;
- Taraflardan her biri, aralarında hakemin çekilmesini gerektiren sebeplerin varlığı konusunda uyuşmazlık olursa, asliye hukuk mahkemesinden hakemin yetkisinin sona erdirilmesi konusunda karar verilmesini isteyebilir. Asliye hukuk mahkemesinin vereceği karar kesindir;
- Hakem veya hakem kurulunun yetkisizliğine ilişkin itiraz, en geç ilk cevap dilekçesinde yapılır (MTK m.7).

Bunun gibi yargılama kurallarına ilişkin düzenleme MTK'nın 8'nci maddesinde yer almaktadır. Buna göre: *“Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama kurallarını, bu Kanunun emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da bir kanuna, milletlerarası veya kurumsal tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir anlaşma yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını bu Kanun hükümlerine göre yürütür”* (MTK m. 8/A).

Tahkim yeri ilgili hüküm Kanun'un 9'uncu maddesine düzenlenmiştir. Buna göre: *“Tahkim yeri, taraflarca veya onların seçtiği bir tahkim kurumunca serbestçe kararlaştırılır. Bu konuda bir anlaşma yoksa tahkim yeri, hakem veya hakem kurulunca olayın özelliklerine göre belirlenir. Hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasının gerektirdiği durumlarda önceden taraflara bildirmek kaydıyla bir başka yerde de toplanabilir”* (MTK m. 9).

## V. Rus-Türk İlişkilerinin Tahkim Kapsamında Değerlendirmesi

Tahkim dünya çapında birçok projelere konu olmuş ve çeşitli konferanslarda dile getirilmiştir<sup>63</sup>. Örneğin Türkiye’de İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi (İTOTAM) Uluslararası İşbirliği Anlaşmaları ve Yürütülen Projeleri’nden bazıları aşağıdaki şekilde verilmiştir:

- IFCAI (Uluslararası Ticari Tahkim Enstitüleri Federasyonu)
- ISPRAMED (Akdeniz’de Tahkim ve Arbuluculuğun Geliştirilmesi Enstitüsü)
- Union for Mediterranean (Akdeniz Birliği Tahkim Projesi)
- Camera Arbitrale Milano (Milano Tahkim Merkezi)
- CACI (Cezayir Ticaret Odası Uzlaştırma Arbuluculuk ve Tahkim Merkezi)
- CRCICA (Kahire Uluslararası Ticari Tahkim Merkezi)
- CACT (Tunus Uzlaştırma ve Tahkim Merkezi)
- CCIB (Lübnan Tahkim Merkezi)
- ICC Morocco (Uluslararası Ticaret Odası Fas Tahkim Merkezi)
- NCDR (Pakistan Anlaşmazlık Çözüm Merkezi)
- PTA (Kosova Ticaret Odasına Bağlı Daimi Tahkim Divanı)
- ACIC (İran Tahkim Merkezi)<sup>64</sup>

Buradan da anlaşılacağı üzere Rusya’nın ve özellikle de Türki Cumhuriyetlerin ortak bir projesi yer almamaktadır. Belirtmek gerekir ki, Türkiye ve Rusya’nın üyesi olduğu 10 Haziran 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki New York Konvansiyonu’na adı geçen ülkeler çekincelerle taraf olmuştur. “Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun”la Türkiye, söz konusu Kanun’la 2’nci maddedeki beyanın yapılması suretiyle, onaylanması uygun bulunmuştur (m. 1). Beyanda ise, sözleşmeyi sadece karşılıklık esasına göre bu sözleşmeye taraf olan bir devlet ülkesinde verilmiş

<sup>63</sup> Türkiye Barolar Birliği tarafından 09-10 Ocak 2009 tarihinde Ankara Uluslararası Uyuşmazlık Çözümünde Usul, Uygulamalar ve Güncel Sorunlar Sempozyumu düzenlenmiş ve İtalya başta olmak üzere birçok ülkeden hukukçularla Tahkim konusunda görüş alışverişi sağlanmıştır. Bkz. [http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBoks/uluslararasi\\_uyusmazlik\\_semp.pdf](http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBoks/uluslararasi_uyusmazlik_semp.pdf) Erişim: 07.01.2020.

<sup>64</sup> <https://www.itotam.com/Isbirlikleri.aspx> Erişim: 07.01.2020.

olan hakem kararlarının tanınması ve tenfizi hakkında uygulayacağını ve sözleşmeyi yalnız akdi veya âkit dışı hukukî ilişkilerden kaynaklanan ve kendi iç hukukuna göre ticarî nitelikte sayılan uyuşmazlıklar hakkında uygulayacağını taahhüt etmiştir<sup>65</sup>.

Bununla birlikte, New York Konvansiyonu'na SSCB'nin<sup>66</sup> halef olarak görünen Rusya ise asıl anlamda bağımsız bir anlaşma ile taraf olmamıştır ve bu durumun gerekçesinde iç mevzuatından kaynaklı iki neden gösterilmiştir. Bu nedenler: Devlet mahkemesinin uluslararası tahkim kararının tanınması ve tenfizine ancak itiraz eden tarafın talebi üzerine başvurabileceği yönündeki taraflara yönelik atfı ile tahkime elverişlilik ve kamu düzeni ile ilgili gerekçelerle mahkemelerin kendi takdir yetkilerine yönelik atfıdır. Uluslararası tahkim kararının New York Konvansiyonu ve Uluslararası Ticari Tahkim Yasası uyarınca uygulanması sadece bu tür icra işleminin sonuçlarının (tahkim kararının kendisinin değil) uygulanacak olan devletin yasalarına ve kamu düzenininin temel ilkeleriyle uyumlu olmadığına reddedilmesi mümkündür. Bu nedenle, kamu düzenine atfı sadece istisnai durumlarda yapılabilecektir ve Konvansiyon'un kamu hukuku normlarının uygulanmasını incelerken bile devlet mahkemesinin tahkim kararının esasını gözden geçirme hakkı yoktur<sup>67</sup>.

Günümüzde tahkim konusunda İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) tarafından yürütülen projelere benzer çalışmalar daha önceden de yer almıştı. Bunların arasında Akdeniz Projesi son on yıl için çeşitli konferanslara ve bilimsel seminerlere konu olmuştur. Bu projeye göre Cezayir, Mısır, Lübnan, Fas, Suriye, Tunus ve Türkiye arasında tahkim kurumu kurulacaktı. Yapılan toplantılar sonucunda, bu yedi ülkeden beş kurumla uluslararası tahkim ve uzlaştırma konulu işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. Bunlar sırasıyla: Kahire Bölge Tahkim Merkezi, Beyrut'taki ticaret odaları, Suriye ticaret odaları ve

<sup>65</sup> 08.5.1991 tarih ve 3731 sayılı Kanun, 21.5.1991 tarihli ve 20877 sayılı R.G.

<sup>66</sup> Bkz. yuk. s. 2.

<sup>67</sup> КАРАБЕЛЬНИКОВ, Борис: Исполнение и Оспаривание Решений Международных Коммерческих Арбитражей, Комментарий К Нью-Йоркской Конвенции 1958 г. и Главам 30 и 31 АПК РФ 2002 г. (Uluslararası Ticari Tahkim Kararlarının Tenfizi ve İtirazı, 1958 New York Sözleşmesi ve 2002 RF Tahkim Usul Kanunu'nun 30 ve 31'nci Bölümleri Hakkında Yorum), Статут Yayınları, В. 3, Moskova 2008, s. 198-199.

İstanbul ticaret odalarıdır. Bunun gibi, uluslararası tahkimin desteğine de sahip Milano Tahkim Merkezi kurulmuştur. Bu modern anlamdaki Tahkim Merkezi, günümüzün anlaşmazlık taraflarının ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılamayı amacıyla kurularak Avrupa'daki diğer tahkim kurumlarına göre daha az geleneksel olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle de daha fazla esneklik ve uyarlanabilirlik özelliklerine sahiptir<sup>68</sup>.

Son olarak belirtelim ki, Rusya Ticaret ve Sanayi Odası ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği arasında 10 Kasım 1992'de İstanbul'da ilk işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Daha sonra 12 Ocak 2005'te Moskova'daki yasal çerçeveyi güncellemek için Rus-Türk iş forumu sırasında odalar arasında yeni bir işbirliği anlaşmasını imzalanmıştır<sup>69</sup>. İTOTAM Uluslararası İşbirliği Anlaşmaları'na bakıldığında bu projeler arasında Rusya'nın ve özellikle de Türk Dünyası'nın ortak bir projesi yer almamaktadır. Bu durumla ilgili çalışma ancak her bir ülkenin gelişen ticari ilişkileri ve tahkim uygulamaları, iş dünyaları arasındaki anlaşmazlıkların tahkim anlaşması yoluyla çözülmesi için gerekli hukuki hazırlıklar yapılabilir. Bunun için kurumsal açıdan tahkimde işbirliği imkânlarının ilk başta İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) ile Moskova Tahkim Merkezi arasında imzalanacak bir anlaşma ile hayata geçirilmesi söz konusu olacaktır<sup>70</sup>.

### Sonuç

Tahkim kurumu, tarihi gelişim sürecinde her ne kadar uzlaştırma temelli arabuluculukla karıştırılsa da, yukarıda belirtildiği üzere, çok eski dönemlerde dahi kullanıldığı görülmüştür. Devletin yargı organları olan mahkemelerden ve hâkimler aracılığı ile ihtilafların çözülmesinden ziyade, bu yola başvurulmasının kendi çapında avantajlı yönleri vardır. Bu avantajlar arasında ihtilafların mahkemelere oranla çok daha hızlı bir şekilde çözülmesi, tarafların mahkemelerde hâkimleri seçememe durumuna karşın, tahkimde hakemlerini ve sayılarını tarafların bizzat

<sup>68</sup> Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Giovanni de BERTI'nin konuşması bölümü [http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/uluslararasi\\_uyusmazlik\\_semp.pdf](http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/uluslararasi_uyusmazlik_semp.pdf) s. 14-15.

<sup>69</sup> [https://tpprf.ru/ru/vneshnie-svyazy/bilateral\\_cooperation/partner\\_organizatsionsturkey/](https://tpprf.ru/ru/vneshnie-svyazy/bilateral_cooperation/partner_organizatsionsturkey/) Erişim: 07.01.2020.

<sup>70</sup> Konu ile ilgili bkz. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201804091032955461-turkiye-rusya-tahkim-anlasmasi/> Erişim: 07.01.2020.

belirlemeleri, yargılamanın yine taraf iradeleri ile istedikleri yerde yetkilendirilebilmesi, devlet yargısındaki hantal işleyen bürokrasiye maruz kalmaması gibi etkenler sayılabilir. Örneğin anlaşmazlık bir İngiliz ve bir Türk vatandaşı arasında olmuşsa, çözüm süreci bu iki ülkeden bağımsız bir şekilde İsviçre gibi tarafsız bir yerde görülebilir.

Çalışmada hakemliğin yanı sıra, Rusya'da ve Türkiye'de hâkimlik mesleği kıstaslarına da değinilmiş ve her iki ülkenin mevzuatındaki farklılıklar açıklanmıştır. Şöyle ki, Rusya'da genel mahkemeler, temyiz mahkemeleri, bölgesel temyiz mahkeme ve bölge tahkim mahkemesi hâkimi olabilmek için hukuk fakültelerinden mezuniyet ile birlikte 30 yaşına ulaşmış ve hukuk alanında en az 7 yıllık iş tecrübesi/deneyim aranmaktadır. İş tecrübesi ile ise: Rusya'da yüksek eğitim gerektiren hükümet makamlarında, Rusya'nın kurucu temel kuruluşlarının halka açık pozisyonlarında, kamu hizmeti makamlarında, belediye makamlarında, SSCB'nin devlet organlarındaki pozisyonlarda, SSCB'nin Birlik Cumhuriyetleri, Rusya'nın kabul edilmesinden önce mevcut olan AB'nin yasal hizmetlerindeki pozisyonlarda, bilimsel organizasyonlardaki pozisyonlarda ve mesleki eğitim programlarında hukuk öğretici, avukat veya noter olarak faaliyetler sıralanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki hâkimlik mesleği ile ilgili aranan hukuk ve kanunen sayılan diğer bölümlerin lisans mezuniyeti, hâkimlik için yazılı ve sözlü sınavların kazanılması ve devamında 2 yıllık eğitim ve staj Rusya'da hâkim olarak atanabilmek için yeterli görülmemektedir. Hâkimlik, ciddi sorumluluğu bünyesinde barındıran bir meslek olduğundan, diğer temel şartların (lisans vs.) yanı sıra hukuk alanında yeterli bir iş deneyimi aranması gereken en önemli unsur olarak Türk yargısında da yer edinmesi gerektiği düşüncesiyle, Türkiye'de de ilgili asgari yaş ve tecrübe kriterlerinin kümülatif olarak getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Çalışmadan da anlaşılacağı üzere, Rusya'da ve Türkiye'de tahkimle ilgili çeşitli mevzuat hükümleri yer almaktadır. Bunun gibi her iki ülke 1958 tarihli New York Konvansiyonu'na üye olsa da gerçekte her iki ülkenin kendine özgü çekincelerinin olduğu görülmektedir. Bunun gibi, her iki ülke mevzuatlarına göre hakemlerin seçiminde hâkimlik mesleğinden farklı olarak ihtilafı çözecek kişinin hukukçu kimliği şartı dahi aranmaktadır. Ancak her iki ülke mevzuatında hakemler şayet birden fazla

sayıda belirenmiş ise bu durumda hakemlerinde en az birinin yüksek eğitim kurumunca ülkede diplomasının geçerli olacağı hukuk eğitiminin alınması şartı getirilmiştir. Bunun yanı sıra, her iki ülkede, her ne kadar tahkim sonucu alınan karar devletin resmi mercilerince bağımsız bir yargı olan hakemlerce karar alınmış olsa da bazı şartlarda mahkemelerce onaylarının veya kayıtlarının olması şartının getirildiği görülmüştür.

Günümüzde İstanbul ve Moskova'nın bir metropol olma gerçeğinden yola çıkarak, Rus ve Türk hükümetleri arasında gelişen siyasi, askeri, kültürel, ekonomik ilişkiler kapsamında hukuki dinamiklerin aktif olarak devreye konulması gerektiği düşüncesindeyiz. Bu bağlamda yakın geçmişte imzalanmış söz konusu anlaşmaların etkinliğinin artırılması amacıyla tahkim kurumunun detaylı bir şekilde yeniden ele alınması gerektiği ve iki taraflı tahkim anlaşmasının güncellenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Özellikle de Moskova Ticaret Odası ve Türkiye Odalar Borsalar Birliği nezdinde kurulması gerekli Rus-Türk Tahkim Kurumu'nun her iki ülkenin Petersburg, Kazan, Yekaterinburg, Krasnodar, Rostov-na-Donu, Voronej, Tümen, Sivastopol, İstanbul, Ankara, Antalya, İzmir, Samsun vs. gibi büyükşehirlerinde şubelerinin açılması konusunda yasal zemin için çalışmalar yapılmalıdır.

Yukarıda ileri sürülen açıklamalar çerçevesinde Rusya ve Türkiye'nin KOBİ'lerine çeşitli seminerler düzenlenerek tahkim kurumunun daha etkin kullanımı konusunda bilgilendirmenin yapılması gerekir. Burada Türkiye'de en başta KOSGEB'e düşmektedir. Zira KOSGEB'in Kuruluş Kanunu'nda: *"Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur"* hükmünde adı geçen kurumun hangi amaçla kurulduğu açık bir şekilde belirtilmiştir (m. 1/1)<sup>71</sup>. Bunun yanı sıra, Türkiye Odalar Borsalar Birliği- Rusya Ticaret ve Sanayi Odası (TOBB-TPPRF<sup>72</sup>), Türkiye Barolar Birliği- Ruysa Federal

<sup>71</sup> 12.4.1990 tarih ve 3624 sayılı Kanun için bkz. 20.4.1990 tarih ve 20498 sayılı R.G.

<sup>72</sup> Rus Ticaret Odası <https://tpprf.ru/ru/about/> Erişim tarihi: 27.08.2019.



Avukatlar Odası (TBB-FPA<sup>73</sup>) gibi ilgili Rus-Türk sivil toplum kuruluşlarının işbirliği anlaşmaları, tecrübe paylaşımı konulu program ve bilimsel seminerler ile bu konuda destekler de önemsenmelidir. Ayrıca Türkiye Barolar Birliği koordinasyonunda 8 Nisan 2016 yılında kurulan Türk Dili Konuşan ve Akaraba Ülkeler Avukat Örgütleri Birliği (Türk-Av Birliği) koordinasyonunda Avrasya Uluslararası Tahkim Kurumu'nun oluşturulması fikrinin üzerinde de durulması gerekebilir.

Bilgilendirme programlarında kapsamında tahkim kurumunun diğer resmi yargı oranlarına göre avantajları konusunda eğitimin verilmesi gerekeceği gibi, bir tahkim sözleşmesi yapılırken hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği veya herhangi bir şart olmadan tahkim seçildiğinde, hangi tahkim çeşidinin seçileceği konuları da ele alınmalıdır. Örneğin bir kurumsal tahkime ilişkin anlaşmada, seçilen tahkim kurumunun taraflar arasındaki esas ticari sözleşmede açıkça belirtilmesi gerekir. Yani diyelim Moskova mı, İstanbul mu veya başka şehirde mi tahkime gidilmesi istenmektedir, bu hususlar esas sözleşmede veya daha sonradan da tarafların aralarında yapacakları anlaşma ile esas sözleşmeye atıfta bulunarak yazılı bir şekilde yapılması gerekir. Diğer yandan, kurumsal tahkimin alternatif seçeneği olan ad hoc tahkime gidilecekse de bu durumda hangi ülkenin kurallarına göre ihtilafın çözüleceği belirlenmelidir. Dolayısıyla taraflara, tahkimin işleyişine ilişkin kuralları bizzat belirleyebilecekleri konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Her iki tahkimin de özellikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmalıdır.

---

<sup>73</sup> Rusya Federasyonu Federal Avukatlar Odası <https://fparf.ru/> Erişim tarihi: 27.08.2019.

## KAYNAKLAR

- АФАНАСЬЕВ, Дмитрий: “Выдача Исполнительных Листов На Принудительное Исполнение Решений Третейских Судов И Иностранных Арбитражных Решений: Проблемы, Выявленные Судебной Практикой” (Tahkim Kararlarının ile Yabancı Tahkim Mahkemelerinin Kararlarının Tenfizi İçin İnfaz Yazısı Verilmesi: Yargı Uygulamasıyla Tespit Edilen Sorunlar), Журнал «Хозяйство и Право» (Ekonomi ve Hukuk" Dergisi), Приложение к № 4, Nisan 2013, S. 4'ün Ek'i, s. 1-48.
- AKINCI, Ziya: Milletlerarası Tahkim, B. 4, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2016.
- АЛЕШУКИНА, Светлана: “Состав Третейского Суда И Требования, Предъявляемые К Арбитражам По Законодательству Российской Федерации” (Tahkim Mahkemesinin Oluşumu ve Rusya Federasyonu Mevzuatı Gereği Hakemler İçin Aranılan Nitelikler), Вестник Тверского Государственного Университета (Tver Devlet Üniversitesi Bülteni), Серия "Право" ("Hukuk" Serisi), 2016, S. 4, s. 37 – 46.
- ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder / TAŞPINAR AYVAZ, Sema: İcra ve İflâs Hukuku, B. 2, Yetkin Yayınları, Ankara 2016.
- BALCI, Muharrem: İhtilâfların Çözüm Yolları ve Tahkim, Danışman Yayınları, B. 1, İstanbul 1999.
- BARBAROSOĞLU, Fatma: “Tecrübe Biriktirilmeyen Çağda 25 Yaşında Hâkim Olmak...”, 23 Ocak 2015, Yeni Şafak, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmakbarbarosoglu/tecrube-biriktirilmeyen-cagda-25-yasinda-hakim-olmak-2007387> Erişim: 06.12.2019
- BERKİ, Ali Himmet: Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye), B. 3, Hikmet Yayınları, İstanbul 1982.
- BOZATAY, Şeniz Anbarlı/ DEMİR, Konur Alp: “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 6, S. 10, Haziran 2014, s. 71-89.
- BOZKURT, Gülnihâl: Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci (1839-1939), Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1996.
- ЧЕРНЫШЕВИЧ Мария: “Принципы статуса судей в Российской Федерации и в зарубежных странах” (Rusya Federasyonunda ve Yabancı Ülkelerde Hâkimlerin Statüsünün Prensipleri),

- Журнал Молодой Ученый (Genç Bilim adamı Dergisi), S. 19 (205), 2018, s. 338-343.
- EYUBOĞLU, Ceren: "Türk Hukukunda Tahkim Anlaşmasının Geçerliliği", Ankara Barosu Dergisi, 2017/3, s. 227-241.
- ГЕССЕН, Иосиф: Третейский суд в гражданском процессе// Энциклопедический словарь (Hukuk Usulünde Tahkim Mahkemesi / Ansiklopedik Sözlük). С. XXXIIIА (66), Ф. А. Брокгауз — И. А. Ефрон Yayınları, Sankt Petersburg 1901.
- КАСА, Илда: "Арбитраж (Третейский Суд): История Создания и Правовая Природа" (Tahkim (Tahkim Mahkemesi): Oluşum Tarihi ve Hukuki Niteliği), Вестник РУДН. Серия: Юридические науки, (Rusya Halklar Dostluk Üniversitesi Bülteni. Hukuk Bilimleri Serisi), 2018, С. 22, S. 2, s. 269–288.
- KALPSÜZ, Turgut: Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.
- КАРАБЕЛЬНИКОВ, Борис: Исполнение и Оспаривание Решений Международных Коммерческих Арбитражей, Комментарий К Нью-Йоркской Конвенции 1958 г. и Главам 30 и 31 АПК РФ 2002 г. (Uluslararası Ticari Tahkim Kararlarının Tenfizi ve İtirazı, 1958 New York Sözleşmesi ve 2002 RF Tahkim Usul Kanunu'nun 30 ve 31'nci Bölümleri Hakkında Yorum), Статут Yayınları, В. 3, Moskova 2008.
- КЛЕАНДРОВ, Михаил: Правовые Основы Статуса Судьи, (Hâkimlerin Statüsünün Yasal Temelleri), Российская академия правосудия (Rusya Yargı Akademisi) Yayınları, Moskova 2010.
- KÖLE Mehmet: "Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanıma ve Tenfizinde Usul", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, С. 21, S. 34, 2016, s. 39-98.
- KURT KONCA, Nesibe: Hâkim Yardımcılığı Kurumu ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Hâkimlik Mesleğine Giriş Yaşı ve Yargı Sisteminde Etkinliğin Sağlanması İçin Bir Öneri, SETA Yayınları, İstanbul 2016.
- МОРДОВЦЕВ, Андрей/ АГАФОНОВА, Татьяна: Медиация в Истории Российской Государственности: Юридикоконфликтологический Аспект// История Государства и Права (Rus Devletçilik Tarihinde Arabuluculuk: Yasal Çatışma Yönü/ Devlet ve Hukuk Tarihi), Федеральный

- Научно-Правовой Журнал (Federal Hukuk Bilimi Dergisi), S. 24, Moskova 2013, s. 29- 34.
- MARDİN, Ebul'ula: Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.
- НИКОЛЮКИН, Станислав: Правовые технологии посредничества (медиации) в Российской Федерации: научнопрактическое пособие. (Rusya Federasyonu'ndaki Hukuki Aracılık (Arabuluculuk) Teknolojileri: Bilimsel Uygulama Klavuzu) Юстицинформ Yayınları, Moskova 2013.
- NOMER, Ergin/ EKŞİ, Nuray/ ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: Milletlerarası Tahkim Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2016.
- ORTAYLI, İlber: "Osmanlı Kadısı Tarihi Temeli ve Yargı Görevi", AÜSBFD., C. 30, 1975, s. 117-128.
- ÖZBAY, İbrahim/ KORUCU, Yavuz: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde TAHKİM (HMK m. 407 - 444), Adalet Yayınevi, Ankara 2016.
- ÖZBEK, Mustafa Serdar: "Yeni İcra ve İflâs Kanunu İçin Öneriler Işığında İlâmlı İcrada İcranın Ertelenmesi", Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, Ocak 2018, C. 5, S. 1, s. 7-124.
- SELÇUK, Seyhan: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Verilen Hakem Kararlarının İcrası", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, C. 31, S. 140, Ocak 2019, s. 115-140.
- ŞEMŞEK, Vesile: "Petersburg Üniversitesi'nin Yetiştirdiği Oryantalistler Yağmalanmış Miras - Elyazma Eserler", Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, S. 44, Aralık 2019, s. 115-127. (Petersburg Üniversitesi).
- ŞEMŞEK, Vesile: İslam Medeniyetinin Temelleri ve Tarihi Gelişim Süreci, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Mart 2020, S. 45, s. 280-290. (İslam Medeniyetinin Temelleri).
- ШЕРШЕНЕВИЧ, Габриэль: Курс торгового права: Торговый процесс/ Конкурсный процесс (Ticaret Hukuku Dersi: Ticaret Süreci / Rekabet Süreci), Бр. Башмаковых yayınları, C. 4, Moskova 1912.
- TUNCAY, Ahmet: "Türk Hukuk Sisteminde Tahkim Mevzuatı", Uluslararası Hukuk, International Conference on Eurasian Economies Dergisi, Session 2D: Uluslararası Hukuk, 2013, s. 879-884.

- ВАЛЕТОВА, Ксения: Третьейское Разбирательство Как Альтернативная Форма Защиты Гражданских Прав и Охраняемых Законом Интересов (Sivil Hakların ve Kanuni Çıkarların Korunmasına Alternatif Bir Çözüm Yolu Olarak Tahkim), Tumen Devlet Üniversitesi Yayınları, Nijnevartovsk 2016.
- YAZICI, Abdurrahman: “Osmanlı Hukûk-I Âile Kararnâmesi (1917) ve Sadreddin Efendi'nin Eleştirileri”, Ekev Akademi Dergisi, S. 62, Bahar 2015, s. 567-584.
- YILMAZ, Ejder/ARSLAN, Ramazan, TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2019.
- ЗАЙЦЕВ, Алексей: “История развития третейских судов и третейского судопроизводства в России до 1917 г.” (1917 Yılına Kadar Rusya'da Tahkim Mahkemelerinin ve Tahkim İşlemlerinin Gelişim Tarihi), Вестник гражданского процесса (Hukuk Muhakemeleri Usulü Bülteni), S. 2, 2012, s. 89- 128.
- <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201804091032955461-turkiye-rusya-tahkim-anlasmasi/> Erişim: 07.01.2020.
- [https://tpprf.ru/ru/vneshnie-svyazy/bilateral\\_cooperation/partner\\_organizations/turkey/](https://tpprf.ru/ru/vneshnie-svyazy/bilateral_cooperation/partner_organizations/turkey/) Erişim: 07.01.2020.
- <https://tureng.com> Erişim: 29.12.2019.
- <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 29.12.2019.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/> Erişim: 29.12.2019.
- [https://www.audit-it.ru/terms/agreements/treteyskiy\\_sud.html](https://www.audit-it.ru/terms/agreements/treteyskiy_sud.html) Erişim: 07.01.2020.
- [http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/uluslararası\\_uyusmazlik\\_semp.pdf](http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/uluslararası_uyusmazlik_semp.pdf) Erişim: 07.01.2020.
- <https://www.itotam.com/Isbirlikleri.aspx> Erişim: 07.01.2020.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi>, Erişim: 31.12.2019.
- <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20877.pdf> Erişim: 01.01.2020.
- <https://www.trade.gov.tr/legislation/bilateral-investment-treaties> Erişim: 01.01.2020.
- <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/turk-av-iii-olagan-genel-kurultarihi-kararlar-verdi-80825> Erişim 23.01.2020.
- <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf> Erişim: 10.03.2020.